

”Mieluummin suvakki kuin rikollinen”

Miten yhteiskunnalliset ongelmat näkyvät vuoden 2020 nuortenromaaneissa?

Iita Heinonen
Pro gradu -tutkielma
Kotimainen kirjallisuus
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Humanistinen tiedekunta
Turun yliopisto
Lokakuu 2021

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

HEINONEN, IITA: ”Mieluummin suvakki kuin rikollinen.” Miten yhteiskunnalliset ongelmat näkyvät vuoden 2020 nuortenromaaneissa?

Pro gradu -tutkielma, 61 s.

Kotimainen kirjallisuus

Lokakuu 2021

Tässä tutkielmassa käsittelen kotimaisessa nuortenkirjallisuudessa esiintyviä yhteiskunnallisia ongelmia. Tutkimusmateriaalini rajaan vuonna 2020 julkaistuihin teoksiin. Kotimainen nykynuortenkirjallisuus on mielenkiintoinen tutkimuskohde, sillä se heijastelee omaa julkaisukontekstiaan. Yhteiskunnassa havaittavat ilmiöt ja siinä tapahtuvat muutokset ovat havaittavissa myös nuortenromaaneissa.

Tutkielmassani käsittelen kolmea kotimaista nuortenromaania: *Aateveljet*, *Edes hetken elossa* ja *Rikki revityt*. Näistä teoksista *Aateveljet* on selkoromaani, mutta sisällytän sen tutkielmaani tasavertaisena tutkimuskohteena kahden muun romaanin rinnalla. Tutkimani teokset ovat nuortenkirjallisuuden luonteen laadusta johtuen keskenään tietyllä tavalla samanlaisia, mutta kuitenkin jokaisessa teoksessa keskitytään erilaiseen yhteiskunnallisen ongelman aspektiin. Yhteiskunnalliset ongelmat näkyvät näissä teoksissa voimakkaasti henkilöhahmoissa, minkä takia keskityn tutkielmassani näiden romaanien henkilöhahmojeni analyysiin.

Käytän henkilöhahmoja analysoivan tutkimukseni pohjana Maria Nikolajevan tekemää tutkimusta lasten- ja nuortenkirjallisuudesta. Lähtöhypoteesini mukaan yhteiskunnalliset ongelmat heijastuvat vahvemmin tietyissä henkilöhahmoissa eikä lähtökohtaisesti jokaisessa hahmossa. Henkilöhahmojen väliset suhteet nousevat myös romaaneissa suureen rooliin, ja näihin suhteisiin pureudun teoksissa huolella. Keskeistä tutkimuksessani on se, että jokaisessa romaanissa yhteiskunnallisen ongelman keskiössä ovat isoveljien sivuhahmot.

Avainsanat: nuortenkirjallisuus, henkilöhahmot, selkoromaani

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	1
1.1. Tutkimuksen lähtökohtia.....	1
1.2. Aineisto ja tutkimuskysymykset.....	4
1.3. Henkilöhahmojen tutkimisesta.....	6
1.4. Selkokielestä ja -kirjallisuudesta.....	10
2. <i>AATEVELJET</i> – kohti suvaitsevaisuutta.....	12
2.1. Veljekset aatteellisesti vastakkain.....	13
2.2. Suvaitsemattomuuden siemenen istuttaja.....	18
2.3. Ihmissuhteiden aallokossa.....	23
3. <i>EDES HETKEN ELOSSA</i> – elon kipinästä tuhkaan	28
3.1. ”With the lights out, it`s less dangerous”	29
3.2. Hold-tilassa.....	35
3.3. Toxic – huumeita ja ystäviä.....	39
4. <i>RIKKI REVITYT</i> – unohduksesta koston.....	44
4.1. Sirpaleinen sisarussuhde.....	45
4.2. Vanhempien vastuu.....	49
4.3. Ulkopuolisesta uhrista toimijaksi.....	53
5. LOPUKSI.....	57
LÄHTEET.....	62

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen lähtökohtia

Tässä tutkielmassa keskityn kotimaisessa nuortenkirjallisuudessa esiintyviin yhteiskunnallisiin ongelmiin. Tutkimukseni keskiössä on kolme nuortenromaania: Marja-Leena Tiaisen *Aateveljet* (2020), Emma Sofianna Söderholmin *Edes hetken elossa* (2020) ja Elisa Niemisen *Rikki revityt* (2020). Näistä Tiaisen romaani *Aateveljet* on nuorille suunnattu selkoromaani, mutta valitsin tämän silti yhdeksi tutkimuskohteeksi, sillä selkokirjallisuuden tarve kasvaa koko ajan ja näin ollen selkokirjallisuutta pitäisi tutkia muun kirjallisuuden rinnalla yhdenveroisena. Lähestyn näissä nuortenromaaneissa esiin nousevia yhteiskunnallisia ongelmia henkilöhahmojen kautta, ja erityisenä kiinnostuksenkohteena on, miten henkilöhahmot toimivat ja kenen hahmoon heijastetaan eniten epäkohtia. Apunani käytän Maria Nikolajevan tutkimusta lastenkirjallisuuden henkilöhahmoista.

Vuonna 1983 Maija Lehtonen (1983, 77) kirjoitti artikkelissaan, kuinka suomalainen teiniromaani eli nuorten aikuisten romaani oli syntynyt jo pari vuosikymmentä aikaisemmin. Nuortenkirjallisuus ja nuorisoromaani syntyi 1950-luvulla murroksessa olleen ja ajastaan jääneen tyttö- ja poikakirjallisuuden seuraajaksi. Lehtonen kyseenalaisti artikkelissaan jo 40 vuotta sitten, onko 13–18-vuotiailla tarvetta omalle kirjallisuudelle, vai onko nuortenkirjallisuuden kuluttajat tätä nuorempia eli lapsia. Tämä on edelleen tärkeä aihe nostaa pohdittavaksi, sillä oletetulla lukijakunnalla on suuri vaikutus esimerkiksi romaanin ja sen henkilöhahmojen muovautumiseen, joita taas itse tässä tutkielmassa tutkin.

Henkilöhahmojen merkitys kirjallisuudessa ylipäänsä on suuri, mutta etenkin nuortenkirjallisuudessa henkilöhahmot asettuvat lähelle nuorta, ja ovat osa samaistumispintaa, johon nuori voi peilata omia tunteitaan, huolia ja murheitaan sekä kiinnostuksenkohteitaan. Henkilöhahmojen lisäksi nuortenromaanin on pakko pysyä aikalaiskontekstinsa tasalla, sillä nuorilla on tarve lukea ja hakea paikkaansa maailmassa. Ajankohtaisuuden ja aikalaiskontekstin avulla luettava nuortenromaani pysyy mielenkiintoisena. Toisaalta liiallisten aikalaiskuvausten mukaan ottaminen

nuortenkirjallisuuteen saattaa tuntua hyvin nopeasti vanhentuneelta, sillä nuoret ottavat muita nopeammin haltuunsa oman aikansa trendit. 2020-luvun Instagramissa ja Tiktokissa aikansa viettävästä nuoresta saattaa tuntua hyvin kaukaiselta lukea nuortenromaania 2000-luvun alusta, missä puhutaan MP3-soittimesta, mesestä eli messengeristä ja lankapuhelimesta.

Tällaisia ajankuvauksia tärkeämpää on kuitenkin nuortenkirjallisuuden todellinen luonne, jota Päivi Heikkilä-Halttunen ja Kaisu Rättyä avaavat artikkelikokoelman *Nuori kirjan peilissä* esipuheessa. Nuortenromaanin yksi yhdistävä tunnusomainen piirre on se, että nuortenromaneissa rikotaan tabuja (Heikkilä-Halttunen & Rättyä 2003, 5). Nuoret siis kaipaavat kirjallisuutta, jossa puhutaan suoraan asioista niiden oikeilla nimillä sen kummempia kursailematta. Tabujen rikkomisen lisäksi nykynuortenkirjallisuus käsittelee myös ajankohtaisia aiheita ja ilmiöitä. (mts. 7). Nuorille kirjoitettaessa tema ja aihe on valittava huolella, sillä niiden täytyy kiehtoa nuoren mieltä. Samalla kuitenkin aiheen tulee olla sellainen, että se tukee nuorta ja tämän henkistä kypsymistä (Mikkonen 2007, 165). Näin ollen tässä työssä tutkittavissa nuortenromaneissa nousee esiin yhteiskunnallisia ongelmia, vahvimmin rasismi, mutta myös mielenterveyden ongelmat ja narsismi, väkivalta ja narkomania. Tällaiset aiheet kuulostavat hyvin rankoilta, mutta nuorille nämä aiheet ovat varmasti kiinnostavia ja tärkeitä.

Rasismilla on pitkät juurensa niin muualla maailmalla kuin myös Suomessa, ja Suvi Keskinen käsittelee Suomeen liitettyä rasismin aspektia artikkelissaan ”Kolonialismin ja rasismin historiaa Suomesta käsin” (2020). Rasismiin liitettyä väkivaltaa on aiemmin pidetty jonakin sellaisena asiana, joka ei kosketa ”meitä suomalaisia.” Viime vuosikymmenien aikana tehdyt tutkimukset kuitenkin osoittavat, että Suomella on ollut oma roolinsa eurooppalaisessa rasismissa ja kolonialismin historiassa. Suomea pidetään tasa-arvon mallimaana, mutta silti samanaikaisesti Suomessa rasismi on yhä tänä päivänä uurtunut syvälle yhteiskunnan rakenteisiin eli näin ollen rasismi ei ole Suomessa uusi ilmiö. (mts. 69–70) Rasismia esiintyy siis muuallakin kuin USA:ssa, mutta etenkin 2020-luvulla aiheeseen on kiinnitetty huomiota. Vuonna 2020 Yhdysvalloissa poliisi surmasi miehen nimeltä George Floyd ja tapaus nousi oikeutetusti ja suuresti esille laukaisten BLACK LIVES MATTER -liikkeen mielenosoitusaallon ympäri maailmaa. Rasismin kitkemisen eteen täytyy tehdä siis

edelleen kansainvälisesti töitä ja näin ollen on vain ymmärrettävää, että kolmesta tutkimuskohteestani kahdessa nousee rasismi vahvasti esille.

Jani Sinokki (2017, 11) on tutkinut rasismia filosofian näkökulmasta, ja hänen mukaansa rasismi eli rotusyrjintä on tietynlainen vääristynyt näkemys, jonka mukaisesti maailma koostuisi erilaisista – rotujen, kulttuurien ja uskontojen – hierarkioista. Tällaisen hierarkia-ajattelun mukaan ihmisen eli yksilön arvo määräytyisi sen perusteella, mihin hierarkkiseen luokkaan hän kuuluu. Esimerkiksi rodun käsitteellä luodaan edelleenkin valtasuhteita, joita ei pysty selittämään esimerkiksi yhteiskuntaluokan tai sukupuolen perusteella. Rodullistamisen näkökulma kiinnittää kuitenkin huomiota yhteiskunnassa vaikuttaviin hierarkioihin ja pyrkii tuomaan näitä rakenteita esiin. (Ks. Keskinen, Mkvesha & Seikkula 2021, 51). Näin ollen hierarkia-ajattelu toistuu valitettavasti edelleen kaikissa rasismin ilmenemismuodoissa, joten biologinen rotuhierarkia ei ole ainoa rasismin hierarkia-ajattelun ilmenemismuoto.

Rasismi kehittyä ajan mukana niin kuin muukin kulttuurimme, ja näin ollen sekin saa uusia ulottuvuuksia. Tässä tutkielmassa käsitän rasismilla kaiken etnisyyteen ja rodullistamiseen liittyvän toiminnan toisen selän takana puhumisesta ja huutelusta kulttuuriseen omimiseen, rakenteelliseen rasismiin ja väkivaltaiseen käytökseen. Kulttuuri kehittyä, ja näin ollen erilaiset kulttuuriset ilmiöt ovat aivan samalla tavalla osa rasismia ja hierarkia-ajattelua tukevia kuin ”perinteinen” syrjintä. Nostan rasismista kuitenkin esiin vain sellaisia asioita, joita tutkimuskohteissani tulee esille tekstin tasolla. Huomioitavaa kuitenkin on se, että vaikka tutkimuskohteestani lainaan loukkaavia rasisia ilmauksia, esitän nämä aina lainausmerkeissä eivätkä nämä ilmaukset näin ollen edusta omaa ajatusmaailmaani. Lisäksi en tule suoraan toistamaan tekstissän näitä tutkimuskohteissani esiintyviä ilmauksia, vaan käytän lyhennelmiä, joista kuitenkin tulee selväksi, mitä tarkoitan.

1.2. Aineisto ja tutkimuskysymykset

Tutkielmani aineisto koostuu kolmesta vuonna 2020 julkaistusta nuortenromaanista: Marja-Leena Tiaisen *Aateveljet* (jatkossa A), Emma Sofianna Söderholmin *Edes hetken elossa* (jatkossa EHE) sekä Elisa Niemisen *Rikki revityt* (jatkossa RR). Valitsin nämä teokset, sillä haluan tutkia nykynuortenkirjallisuutta. Näissä teoksissa on hyvin vahvoja henkilöhahmoja, joita lähestyn paremmin työni analyysiluvuissa. Tutkimuskohteideni valintaa siivitti myös pyrkimys saada sekä tyttö- että poikahahmo päähenkilön rooliin. Tulen analyysini edetessä olettamaan henkilöhahmojeni sukupuolen sen mukaan, miten ne tutkimuskohteissani tekstin tasolla ilmenevät. Näin ollen *Aateveljissä* päähenkilönä on poikaoletettu ja kahdessa muussa romaanissa taas tyttöoletettu. Lisäksi tutkimuskohteeni on rajattu julkaisuvuoden (2020) mukaan, sillä tämä puolustaa tutkimukseni ajankohtaisuutta ja relevanttiutta. Oletan, että tulen nuortenromaneista löytämään tietynlaisia samankaltaisuuksia ja yhtäläisyyksiä aiheiden, henkilöiden ja henkilöasetelmien suhteen. Jos näin käy, tulen kiinnittämään huomiota tähän ilmiöön. Kiinnostuksen kohteenani tulee tällöin olemaan, miten voi olla mahdollista, että vielä nykyaikanakin julkaistaan näin samanlaista, jopa tiettyjä henkilöhahmoja leimaavaa nuortenkirjallisuutta.

Aateveljet kertoo Heinosen perheestä ja erityisesti sen päähenkilöstä, viisitoistavuotiaasta Aaposta. Aapolla on isovelji Pete, jota pikkuveli on aina ihailnut. Lisäksi Aapon kanssa kotona asuu äiti Mari, mutta vanhemmat ovat eronneet ja isä Keijo on muuttanut asumaan yksinään. Aapon elämässä tärkeitä henkilöitä on paras ystävä Saku sekä saman ikäinen tyttöoletettu Sara, josta Aapo on erityisen kiinnostunut. *Aateveljissä* kuvataan siis veljesten elämää ja sitä, kuinka veljekset ovat aatteellisesti vastakkain. Aluksi Aapo näkee Peten jutut siisteinä, mutta jo alusta alkaen hieman kyseenalaisina. Aapon veli liittyy *Aateveljet*-nimiseen ryhmään, joiden tunnuslauseita on muun muassa ”**Go home refugees! Suomi ei ole koko maailman sossu!**” (A 24, lihavointi alkuperäinen). Selkoromaanin edetessä pidemmälle Aapo ei pysty enää katsomaan läpi sormien Peten hyvin rasistista käytöstä kaupungin maahanmuuttajia kohtaan. Aapo kerääkin rohkeutta ja kohtaa isoveljensä problemaattisen käytöksen. Mielenkiintoista romaanissa on se, että samanaikaisesti Aapon ja Peten tarinan rinnalla kuljetetaan taustalla myös Aapon parhaan ystävänsä Sakun ja tämän isoveljen Jussin tarinaa, joka

pitkälti on samankaltainen Aapon ja Peten tarinan kanssa. Nämä tarinat eroavat toisistaan Aapon aktiivisen toiminnan osalta, sillä Aapo uskaltaa nuoresta iästään huolimatta kuunnella omatuntoaan ja moraaliaan.

”Kaikki voivat huonosti, mutta mistään ei oikeastaan puhuta.” (Kanerva 22.6.2020) Näin kuvaillaan *Helsingin Sanomissa* toista tutkimukseni aineistona olevaa teosta *Edes hetken elossa*. Söderholmin teos on väkevä kuvaus täysi-ikäisyyden kynnyksellä olevasta Elsästä, joka asuu Vantaan Korsossa. Elsin maailma on romahtanut, sillä äiti on lähtenyt ulkomaille, isä on zombie ja isovelji Topias on omilla teillään tietymättömillä. Isän raivostuttava ystävä Tatte koittaa puuttua Elsin perheen elämään leipomalla pullaa ja tuputtamalla neuvojaan. Elsi kokee kuitenkin perheen koossa pysymisen vastuukseen, mutta kaikki tämä on ylioppilaskirjoituksiin valmistautuvalle Elsille liikaa, ja Elsin maailma aiemmista yrityksistä huolimatta synkkenee ja romahtaa. Elsi ajautuu huonoon seuraan ja löytää lievitystä tuskaansa erilaisista päihdeaineista, isoveljensä jalanjäljissä. Romaanissa tuodaan henkilöhahmojen avulla lukijan lähelle se, miten helposti huumeisiin lipsahtaa, ja kuinka euforisen tunteen niillä saa aikaan. Lukijan eteen vieritetään myös toisenlaisia kuvia siitä, kuinka tuntien päästä euforinen ja onnellinen tila muuttuu ahdistukseksi ja kuolemanpeloksi, joka on läsnä romaanissa alusta alkaen aina sen traagiseen loppuun saakka.

Kolmas tutkimuskohteeni on Nuori Aleksis 2021 -palkinnolla palkittu teos *Rikki revityt*, joka kertoo myöskin täysi-ikäisyyden kynnyksellä olevasta nuoresta naisesta Evestä ja tämän perheestä (ks. Äidinkielen opettajain liitto 1.10.2021). Even perhe on rikkonainen, sillä hänellä on eronneet äiti ja isä sekä isovelipuoli Jiska. Jiskalla ja Evellä on yhteinen äiti. Lisäksi romaanin alussa Eve seurustelee Juusen kanssa, ja romaanin edetessä Eve tutustuu ja rakastuu maahanmuuttajataustaiseen poikaan nimeltä Micke. Ulkoapäin Even elämä näyttää hyvältä, mutta perheen sisällä kytee narsistin sytytyslanka, joka voi räjähtää milloin vain. Eve on tottunut elämään nuoralla taiteillen ja väistellen sinne tänne sinkoilevia hienovaraisesti muotoiltuja sanallisia ammuksia. Narsismin lisäksi romaanissa käsitellään hyvin suoralla tavalla sekä henkistä että fyysistä väkivaltaa. Nieminen sivuaa teoksessaan myös rasismia maahanmuuttajataustaisen henkilöhahmonsa Micken kautta.

Käsittelen teoksiani aakkosjärjestyksessä aloittaen selkoromaanista *Aateveljet* edeten tämän jälkeen nuortenromaneihin *Edes hetken elossa* ja *Rikki revityt*. Tutkimuskohteiltani kysyn, miten yhteiskunnalliset ongelmat näkyvät valitsemieni romaanien henkilöhahmoissa, eli, miten henkilöhahmot peilaavat romaanissa esitettyjä ongelmia. Lisäksi minua kiinnostaa, vaikuttaako henkilöiden oletettu sukupuoli heidän toimintaansa. Tällä tarkoitan sitä, toimivatko he stereotyyppisten poika- ja tyttöhahmojen toiminnan mallien mukaisesti. (Ks. Nikolajeva 2005, 149.) Hypoteesina minulla on, että jokaisessa romaanissa esiin nostettu yhteiskunnallinen ongelma kulminoituu johonkin tiettyyn henkilöön, ja näin ollen ongelma ikään kuin etäännytetään, jolloin nuorelle lukijalle luodaan turvallinen tila tutkailla itseään ja lukemaansa. Lisäksi hypoteesiini liittyy myös se, että näen romaaneissa esiintyvillä henkilöhahmoilla olevan stereotyyppisiä ja sukupuoleen sidottuja rooleja.

1.3. Henkilöhahmojen tutkimisesta

Useimmiten kertomakirjallisuudessa esiintyvät henkilöt ovat ihmisiä, mutta joskus esimerkiksi lastenkirjallisuudessa eläimet tai esineet voivat olla ihmisen kaltaisia toimijoita. Aristoteles ajatteli aikanaan henkilöhahmojen olevan kirjallisuudessa toissijaisia, sillä hänen mukaansa tarina ja juoni olisivat kirjallisuuden tärkein osa, ja näin ollen kirjailija valitsisi henkilöhahmot vain juonen ja tarinan täytäntöön panijoiksi, ei toimijoiksi. Kirjallisuudentutkimuksen kentällä on kuitenkin pidetty henkilöhahmoja 1700-luvulta lähtien kertomakirjallisuuden tärkeimpänä elementtinä, sillä henkilöhahmot herättävät kerrotun tarinan eloon ja tarina kerrotaan nimenomaa heidän kauttaan. Näin ollen tapahtumien on nähty seuraavan henkilöitä, ja tapahtumat kehittyvät sen mukaan, millaisia henkilöt ovat. (Steinby 2013, 71.)

Yksi perinteinen lähestymistapa henkilöhahmoihin on ollut niiden tyypittely E. M. Forsterin luokittelun mukaisesti litteisiin ja pyöreisiin henkilöhahmoihin (ks. Steinby 2013, 73). Tämän ajattelumallin mukaisesti henkilöhahmoilla olisi vain muutamia määrittäviä ominaisuuksia, minkä takia lukijalle muodostuisi kuva hyvin karikatyyrimaisesta hahmosta. Litteällä henkilöhahmolla on useimmiten vain muutama määrittävä ominaisuus, jolloin henkilöhahmo jää etäiseksi ja lukija ei kunnolla tutustu

tällaiseen hahmoon. Pyöreällä henkilöahmolla Forster taas tarkoittaa litteän henkilöahmon vastakohtaa, moniulotteista henkilöahmoa. Tällaisella henkilöahmolla on erittäin paljon määrittäviä ominaisuuksia ja lukija pääsee tutustumaan sivujen aikana kokonaisuelta vaikuttavaan ja monipuoliseen ihmiseen. (Mt., 73.) Fotis Jannidis on kirjoittanut teoksessa *Handbook of Narratology* (2014) Forsterin tyypittelevästä luokituksesta. Jannidisin mukaan tutkijat ovat pitäneet Forsterin luokittelua uskottavana, mutta samaan aikaan hän itse kirjoittaa tyypittelyn litteisiin ja pyöreisiin henkilöahmoihin olevan epämääräinen. Tällä Jannidis tarkoittaa sitä, kuinka me lukijoina olemme riippuvaisia siitä, mitä tekstin tasolla meille henkilöahmoista kerrotaan. Lukijan on siis vaikea erottaa itse tekstin tasolta erottuva henkilö siitä, miten hänet lukijoille esitellään. (Jannidis 2014, 41.)

Forsterin esittämää tyypittelyä on siis kritisoitu, ja sitä on kehitelty eteenpäin essentialististen ja eksistentiaalisten hahmojen käsitteisiin. Essentialistisia hahmoja lukijan ”kuuluu” katsoa ulkoapäin ja arvottaa näitä, kun taas eksistentiaalisten hahmojen kanssa lukija myötäelää näiden hahmojen elämää ja näin ollen lukija kokee yhdessä hahmon kanssa elämän ilot ja surut (Steinby 2013, 73). Tässä tutkielmassa tyypittely litteisiin (essentialistisiin) ja pyöreisiin (eksistentiaalisiin) hahmoihin on käyttökelpoinen strategia, sillä tulen keskittymään juuri päähenkilöiden ja sivuhenkilöiden välisiin suhteisiin ja jännitteisiin. Yleensä pyöreinä eli eksistentiaalisina henkilöahmoina on pidetty päähenkilöä, mutta tutkimuksellani koitan selvittää, voivatko muutkin hahmot saada pyöreiden henkilöahmojen piirteitä.

Maria Nikolajeva on tutkinut henkilöahmoja lastenkirjallisuudessa. Teoksessa *The Rhetoric of Character in Children's Literature* (2002) Nikolajeva nostaa esiin lastenkirjallisuuden henkilöahmoista ja heidän piirteistään tehdyn tutkimuksen vähyyttä. Tällainen tutkimus on myös hyvin tärkeä osa-alue, sillä henkilöahmojen kautta lukijalle heijastetaan tunteita ja ajatuksia itse teoksen aiheesta ja teemasta. Nikolajevan tutkimuksen keskiössä on erottaa toisistaan tarina ja esittämistapa eli se, mitä meille lukijoina tarinan avulla kerrotaan ja miten se kerrotaan. Tässä kaiken keskiöön astuvat henkilöahmot, joiden toimia tulen tarkastelemaan.

Jannidis (2014, 33) kirjoittaa, kuinka oikeisiin ihmisiin verrattuna emme voi henkilöhahmojen kohdalla tehdä samalla tavalla olettamia. Usein hahmojen kuvauksessa on tekstin tasolla puutteita, ja näitä jopa tarkoituksella jätettyjä aukkoja voi lukija mielessään täyttää muokaten hahmosta haluamansa kaltaisen kokonaisuuden. Henkilöhahmot ovat kirjallisuudessa olemassa tekstin tasolla eli sanoina paperilla, mutta myöskin lukijan mielikuvituksessa, jolloin kirjailijan sivuillaan luoma kuva saattaa erota paljonkin lukijan omasta mielikuvituksesta. Tekstin tasolla esiintyvä henkilöhahmo on suuri osa romaanin juonen kulkua, ja hahmoihin viittaaminen nousee merkittävään rooliin. Hahmojen tärkeys korostuu niihin viittaamalla, sillä useimmiten kaunokirjallisuuden henkilöillä on nimet ja päähenkilöillä voi olla myös lempinimiä. Näin ollen jo yksinomaan nimiä ja niiden määrää tarkastelemalla voimme tehdä tietynlaisia ennakko-olettamia siitä, kuinka tärkeitä jotkin henkilöhahmot romaanissa lopulta ovat. Tämä on mielenkiintoista myös tutkielmaani sisällyttämien teosten suhteen, sillä esimerkiksi *Aateveljissä* isovelihahmo saa lempinimen, ja näin ollen hän nousee romaanissa hyvin keskeiseksi sivuhahmoksi. Sen sijaan romaanissa *Rikki revityt* päähenkilö Even äitiä ei nimetä, vaan häneen viitataan läpi romaanin substantiivilla *äiti*. Tämä viittaa siihen, kuinka romaanissa *Rikki revityt* perheen äiti on alistettu hahmo, jota käytetään hyväksi ja joka ei ole kykeneväinen toimintaan. (Mt. 2014, 36)

Nikolajevan tutkimusta apuna käyttäen tulen tutkimaan henkilöhahmoja mimeettisesti enkä semioottisesti. Mimesiksellä tarkoitetaan taiteentutkimuksessa ja etenkin kirjallisuudessa pyrkimystä kuvata todellisuutta ja aistimaailmaa todellisuuden kaltaisena (Tieteen termipankki 2021). Mimeettisen lähestymistavan avulla tulen käsittämään nuortenromaanien henkilöhahmot oikeiden ihmisten kaltaisina romaanin julkaisukontekstin aikaisten representaatioina. Toisin sanoen katson hahmojen muistuttavan aistittavan maailman ihmisiä (vrt. Nikolajeva 2005, 148). Tutkittaessa lastenkirjallisuutta mimeettisesti tutkimuksen keskiöön nousevat henkilöhahmot, joita lukijana kohtaamme: tyttöjä ja poikia, miehiä ja naisia, vanhempia ja isovanhempia, sisarusia, etnisiä vähemmistöryhmiä, maahanmuuttajia ja seksuaalisiin vähemmistöryhmiin kuuluvia. Nostin listaukseen esille henkilöhahmoja, joita tämän tutkimuksen keskiössä tulee olemaan. Teoksessaan *Aesthetic Approaches to Children's Literature – An Introduction* Maria Nikolajeva (2005, 149–150) listaa henkilöhahmoille annettuja tyypillisiä ja stereotyyppisiä luonteenpiirteitä. Lastenkirjallisuudessa esimerkiksi mies- ja poikaoletetut hahmot saattavat olla vahvoja, väkivaltaisia,

tunteettomia, aggressiivisia ja kilpailuhenkisiä sekä itsenäisiä ja aktiivisia. Nais- ja tyttöoletettuja hahmoja on taas pidetty kauniina, vaarattomina, pehmeinä, emotionaalisina ja alistuvina sekä lisäksi haavoittuvina, riippuvaisina ja passiivisina.

Teoksessa *Keywords of Children's Literature* (2011) on Jay Mechlingin kirjoittama artikkeli henkilöhahmoista lastenkirjallisuudessa. Artikkelissa käsitellään 1900-luvulta 2000-luvulle siirtynyttä lastenkirjallisuutta ja sen henkilöhahmoja, jotka ovat ajautuneet tietynlaiseen kriisiin. Tällä vuosituhanella kriisin kohteena ovat olleet oletetut tyttöahmot, joissa on Mechlingin mukaan tapahtunut muutosta, ja tämä on tutkielmani kannalta mielenkiintoista. Nuorille kirjoitetut tarinat edustavat uudenlaista oletettua tyttöyttä, sillä se korostaa vahvaa tyttöyden muotoa. Mechlingin näkemys vahvasta tyttöahmosta on ristiriidassa Nikolajevan kirjoitusten kanssa, ja tutkielmani kannalta on selvittämisen arvoista, kummanlaista tyttöyttä valitsemisani romaaneissa hahmot edustavat.

Nikolajeva näkee tällaiset kirjallisuuden hahmot ja tätä stereotyyppistä luokitusta edustavat hahmot oikean maailman sukupuolinormien ja stereotyyppien edustajina. Tottahan on, että kulttuurissamme miehiä on pidetty vahvoina, itsenäisinä ja aktiivisina, kun taas naiset ovat saaneet heikon ja kauniin, mutta alistuvan ja haavoittuvaisen roolin. Nikolajeva kirjoittaa, kuinka kirjallisuudessa miehet kasvavat ja naiset kutistuvat. Tällä hän tarkoittaa siis sitä, että useimmiten lastenkirjallisuuden alussa nais- tai tyttöahmolla saattaa olla mies- ja poikahahmojen oletettuja ominaisuuksia, mutta teoksen lopussa nais- tai tyttöahmo on muuttunut kokonaan naishahmoja määrittävien ominaisuuksien ja piirteiden mukaiseksi. (Mt., 150).

Tulen tutkimukseni edetessä käyttämään henkilöahmotutkimukseen liittyvää termistöä. Kirjallisuudentutkimuksessa päähenkilö on hyvin vakiintunut ilmaisu, mutta toisaalta niin on myös protagonistikin. Käytän kuitenkin enemmän termiä päähenkilö, sillä se on yleistajuisempi ja tuntuu sujuvalta osalta suomeksi kirjoitettua tutkimusta. Päähenkilö-termi sopii myös paremmin muiden henkilöhahmoihin liitettyjen termien kanssa, joita on muun muassa sivuhenkilö (*secondary character*) ja päähenkilön toimintaa tukeva henkilö (*supportive character*). Nikolajevan tutkimuksessa nousee esiin termi *a catalyst*, jonka olen kääntänyt tutkimustani varten suomeksi katalyyttihahmoksi. Tämä termi on tutkimukseni kannalta erittäin keskeinen, ja juuri sen takia olen sen mukaan ottanut.

1.4. Selkokielestä ja -kirjallisuudesta

Tutkimuskohteistani *Aateveljet* on nuorten selkoromaani. Aion analysoida tätä teosta samalla tavalla kuin kahta muutakin tutkittavana olevaa teosta, mutta *Aateveljien* kohdalla tulee ymmärtää ja muistaa, että selkokielellä kirjoitetut romaanit ovat oma mukautettu kirjallisuuden lajinsa, ja kaikkea ei voi kielellisesti ilmaista aivan samalla tavalla kuten romaaneissa *Edes hetken elossa* ja *Rikki revityt*. Ymmärtääkseen selkokieltä ja sen asemaa, on ensin ymmärrettävä erilaisia kielimuotoja. Tällaisia kielimuotoja ovat esimerkiksi yleiskieli, kirjakieli ja puhekieli, sekä esimerkiksi työpaikoilla kuultavat eri alojen erikoiskielet. Näistä puhekieli on nopeasti muuttuvaa ja se sisältää paljon vaihtelua, kun taas yleiskieli noudattaa kieliopin normeja ja useimmiten sen virkerakenteet ovat yksinkertaisia. Yleiskielellä tarkoitetaan siis tavallista kielioppinormien mukaista suomen kieltä, mutta yleiskieli ei kuitenkaan aina ole helposti ymmärrettävää, vaan se voi olla monimutkaista ja käytetyt sanat ja lauserakenteet voivat olla jopa äidinkieliselle puhujalle hankalia. Tällöin tarvitaan mukautettua selkokieltä. (Virtanen 2021, 12.)

Selkokielen ei ole tarkoitus syrjäyttää hyvää ja selkeää yleiskieltä, vaan selkokielen tarkoituksena on palvella suomea opettelevia sekä muita puhujaryhmiä, joille selkeän yleiskielen ymmärtäminen on vaikeaselkoista eli he ovat kielellisesti rajoittuneita. Selkokeskus on arvioinut, että Suomessa selkokieltä tarvitsee noin 11–14 % väestöstä (Juusola 2019). Tämä luku on tosin vuoden 2019 selkokielen tarvearviosta, joten voi olla, että tämä luku on kasvanut entisestään. Selkokielen määritelmän pohjana pidetään kuitenkin yleiskieltä; selkokielen tulee olla selkeää yleiskieltä huomattavasti helpommin ymmärrettävää (Sainio 2002). Eli, selkokieli noudattaa kieliopillisesti suomen kielen kielioppisääntöjä, mutta samaan aikaan se on mukautettu sisällön, rakenteen ja sanaston osalta vielä helpommin ymmärrettäväksi (Virtanen 2021, 17).

Selkokielen selkeys luodaan siis tuttujen ja lyhyiden sanojen ja virkkeiden avulla. Lisäksi vaikeita sijamuotoja ei yleensä käytetä ja verbit ovat muodoltaan mahdollisimman yksinkertaisia. Tekstin tulee kuitenkin olla sidoksista, jotta lukija ymmärtää sitä. Näin ollen selkokieli ei siis köyhydytä kieltä, vaan esimerkiksi selkokielellä kirjoitettu kaunokirjallisuus voi edelleen olla hyvin kuvailevaa ja ilmaisuvoimaista. (Sainio 2002.) Näin ollen *Aateveljet* puolustavat paikkaansa tutkimukseni aineistona, sillä

siinä käytetty kieli esimerkiksi henkilöhahmojen suhteen on edelleen kuvailevaa ja elävää, vaikka teos onkin kirjoitettu selkokieliseksi.

Pirjo Mikkonen (2007, 165) on kirjoittanut nuorten selkokirjallisuuden rakenteesta. Hänen mukaansa parhaat selkokirjat ovat kertomuksia, mutta ne eivät saa olla liian pinnallisia eikä analyysi saa jäädä vain pintatason tarkasteluksi. Selkokirjallisuutta lukevien olisi tärkeää saada luotua tekstistä syväluotaavia analyyseja, joten selkokirjallisuuden tulisi selkeän ilmauksensa ohella ohjata lukijansa myös sen lähilukuun. Selkokielellä kirjoitettu teksti tulee olla tulkittavissa, ja tähän vaikuttaa olennaisesti se, että tekstissä mainitaan selkeästi tekstin teema. Tämä on selkeä ero yleiskielellä kirjoitettuun kirjallisuuteen, sillä yleensä teema on jokaisen lukijan itse löydettävissä. Teeman sanallistaminen kuitenkin helpottaa teoksen ymmärrettävyyttä ja teoksen tulkintaa helpottuu.

Teeman suoran maininnan ohella Mikkonen (2007, 165) mainitsee, kuinka juonen on syytä edetä hyvin johdonmukaisesti. Ylimääräiset, polveilevat kerrontamuodot on syytä jättää selkokirjallisuudesta pois. Näin ollen yleiskielellä kirjoitetussa (nuorten)proosassa kerronnan aukot ja muun muassa takauumat on jätetty pois, sillä ne eivät tue ymmärtämistä. Kerronta etenee siis kronologisesti (ks. Lehtimäki & Steinby 2013, 114). Lisäksi selkokirjallisuutta tarkkailtaessa on pidettävä mielessä, että lukijat ovat hyvin erilaisia. Toiset ovat jo kokeneita lukijoita, kun taas toisille on täysi työ edes ymmärtää, mitä juuri luettu virke tarkoittaa. Näin ollen selkokirjallisuudessa voi olla mukana piilomerkityksiä ja syvemmällä tekstissä piileviä asiayhteyksiä paremman kielitaidon omaavan lukijan varalta, mutta ne eivät saa olla merkittävässä roolissa tekstin ymmärrettävyyden suhteen. Näin ollen voisi siis olettaa, että myös henkilöhahmojen kuvailu on hyvin suoraa ja selkeää, eikä lukijan eteen maalailta monimutkaista kuvausta esimerkiksi hahmon luonteesta ja kasvojen pisamista tai silmien väristä, joka on aamuauringon valaiseman meriveden vihreänturkoosi.

2. AATEVELJET – kohti suvaitsevaisuutta

Analysoin tutkielmassani ensimmäisenä Marja-Leena Tiaisen nuorille suunnattua selkoromaania *Aateveljet* (2020). Romaani kertoo kahden veljeksien tarinan rasismien ja suvaitsevaisuuden aallokossa.

Pete lähtee, ja Aapo jää yksin. Hän miettii veljeään, joka on neljä vuotta vanhempi kuin hän. Mihin kokoukseen se meni? Pete on muuttanut salaperäiseksi. (A 10)

Romaanin päähenkilö, yhdeksäsluokkalainen Aapo Heinonen on aina seurannut isoveljensä Peten jalanjäljissä kaikkialle, mutta nyt, peruskoulun viimeisenä vuonna Aapo alkaa kyseenalaistamaan Peten ajatusmaailmaa ja sen mukaista käytöstä. Pete on alkanut käymään joissakin salaperäisissä kokouksissa. Äiti ja isä ovat eronneet, ja kaikki vastuu esimerkiksi täysi-ikäisen Peten kömmähdyksistä tuntuu kuuluvan Aapon harteille. *Aateveljissä* on siis kyse rikkonaisen perheen tarinasta, jonka keskiöön Aapo on jäänyt yhdistäväksi voimaksi.

Aateveljet on kirjoitettu selkokielellä, minkä takia teoksen aihe ja teema tulevat hyvin esille suoraan sanoitettuna tekstin tasolla. Jo teoksen nimi nostaa voimakkaasti esille henkilöhahmojen välisiä jännitteitä ja kohdistaa lukijan huomion erityisesti romaanin veljessuhteeseen. Lisäksi myöhemmin teoksessa esille tuleva maahanmuuttoa vastustava rasistinen uusnatsien ryhmittymä Aateveljet nousee teoksessa nimimotiivin asemaa ja Heinosen veljesten konflikti kulminoituu juuri tähän ryhmittymään.

Seuraavissa alaluvuissa tulen analysoimaan erilaisia henkilöhahmoasetelmia suhteessa Aapoon. Aloitan veljesten välisestä suhteesta edeten perheen suhteisiin ja siitä perheen ulkopuolisiin henkilöhahmoihin, jotka myöskin toimivat vaikuttimina Aapon toiminnassa.

2.1. Veljekset aatteellisesti vastakkain

Aapo Heinosen isovelji Petri ”Pete” Heinonen, joka on jo täysi-ikäinen. Romaanin alkaessa Pete kuitenkin asuu vielä kotona, sillä tällä ei ole varaa asua omassa asunnossa. Aapo on aina katsonut veljeään ylöspäin ja on tottunut ottamaan mallia Peten tekemisistä. Aapo on myös tottunut kuuntelemaan isoveljeään ja omaksumaan tältä monia arvoja ja asenteita.

Aapo nousee tuolista ja katsoo alas. Hän näkee pihalla harmaan auton ja miehen, joka seisoo auton vieressä. Mies katsoo ylös. Hän levittelee käsiään. Pete huutaa: ”Etkö sä ymmärrä suomea, älykääpiö? Siirrä vittuun se sun auto!” Pete lähtee samassa. Aapo jää parvekkeelle. Pieni harmaa auto seisoo parkkipaikalla. Sen kuljettaja, mustahiuksinen mies kävelee pihan poikki. - - Pete palaa sisälle. Hän näyttää edelleen kiihtyneeltä ja vihaiselta. ”Mutiainen yritti pysäköidä meidän paikalle.” (A 8–9)

Merkittävää on, että jo alusta asti romaanin pääaihe – rasismi – ilmenee nimenomaan Peten puheiden ja tekojen kautta kuten katkelmassa tulee esille. Romaanin alussa henkilöasetelma näyttäytyy sellaisena, että juuri Pete vie veljensä ”pahoille teille” kohti rasismia, sillä tämä on ensimmäinen hahmo, joka romaanissa esitellään rasismin yhteydessä, ja näin ollen Peten hahmo kytkeytyy heti voimakkaasti rasismiin.

He lähtevät ulkomaalaisen perään. ”Se puhui hyvää suomea”, Aapo sanoo. Pete sanoo: ”On käynyt kielikurssin. Veronmaksajien rahoilla. Yrittää kotoutua Suomeen.” ”Eikö se ole hyvä asia?” Aapo kysyy. ”Suomen maahanmuuttopolitiikka on perseestä”, Pete sanoo. ”Miksi?” Aapo kysyy. ”Pakolaisia hyysätään. Niille syydetään rahaa. Mutta vanhusten huoltoon ei sitten riitä.” (A 21)

Romaanin alussa Aapon ja Peten välit ovat vielä lämpimät, ja Aapo kuuntelee korvat höröllään Peten sanomisia maahanmuuttajista. Peten henkilöhahmo kuitenkin tuntuu löytävän kaikesta maahanmuuttaja- tai ulkomaalaistaustaisten ihmisten tekemisistä jotakin pahaa ja moitittavaa. Vaikka ei-äidinkielen puhuja puhuisi hyvää suomea niin kuin katkelmassa tuodaan esille, Pete löytää tästäkin moitittavaa ja viitteen siihen suuntaan, että ulkomaalaistaustainen olisi käyttänyt hyväksi Suomen valtiota ja veronmaksajien rahoja käymällä kielikurssin. Ilman kielikurssia kotoutuminen olisi tietenkin mahdotonta tai vähintäänkin hyvin vaikeaa, mutta tätä ei taas tuoda esille mitenkään. Peten isovelihahmo näyttäytyy eräänlaisena aikuisena opastajana (vrt. Nikolajeva 2002, 111) nuoremmalle veljelleen Aapolle, ja näin ollen myös lukijalle, joka

samaistuu ja uppoaa päähenkilön maailmaan. Peten hahmo ei kuitenkaan ole luotettava aikuinen suunnannäyttävä nuoremmalle veljelleen ja nuorelle lukijalle, sillä Pete levittää eteenpäin valheellisia ja myrkyllisiä ajattelumalleja muokaten tarinoita omien agendojensa mukaisiksi.

Romaanin alussa Aapon henkilöahmon ei vielä naiiviudeltaan kuvata kyseenalaistavan Peten puheita. Kuitenkin nopeasti romaanin edetessä Peten toimiluja seuratessaan Aapo alkaa itsenäisesti kyseenalaistamaan isoveljensä tekemisiä ja ajattelumaailmaa ja nimittää tätä avoimesti rasistiksi:

Pete on rasisti, vaikkei hän myönnä sitä. Omasta mielestään hän on maahanmuuttokriittinen. Aapokin on alkanut miettiä, tuleeko Suomeen liikaa ulkomaalaisia. Hän ei kuitenkaan haluaisi laittaa rajoja kiinni. Hänen luokallaan on poikia ja tyttöjä, jotka ovat paenneet sotaa. He olisivat saattaneet kuolla, jos Suomi ei olisi ottanut heitä vastaan. (A 26)

Aapon veli on siis rasisti. Tämä sanoitetaan tekstissä hyvin selkeästi selkokirjallisuudelle tyypillisesti. Aapon henkilöahmo osoittaa kriittistä ajattelutaitoa kyseenalaistamalla isoveljensä sanat ja teot punniten niitä omiin ajatuksiinsa. Näin teos puhuttelee myös lukijaa, joka voi omalla kohdallaan miettiä, mitä hän itse tilanteesta ajattelee. Siispä, Aapon rooli päähenkilönä on selvä; tämän tehtävänä on tutustuttaa nuori lukija maailmaan, joka on täynnä ihmisten välisiä konflikteja. Aapo – niin kuin lukijakin – tulee löytämään paikkansa maailmassa ja oppimaan tapoja käsitellä vaikeita yhteiskunnallisia aiheita, kuten rasismia.

Peten hahmo sivuhenkilönä on mielenkiintoinen, sillä kuten jo todettu, tämä henkilöahmo näyttäytyy lasten- ja nuortenkirjallisuudessa perinteisen aikuisen mentorin roolissa, jonka tehtävä on tutustuttaa nuori lukija päähenkilön kautta ihmisten välisiin suhteisiin, eli näin ollen myös konflikteihin (emt., 111). Lastenkirjallisuuden puolella tällaisen opastajan roolina on enemmänkin tutustuttaa lapsi ihmisiin ja sosiaalistaa häntä, mutta nuortenkirjallisuuden rajoja rikkovan luonteen takia tällainen mentorina toimiva sivuhenkilö keskittyy enemminkin konflikteihin sekä romaaneissa esiintyviin tabuihin ja vaikeisiin yhteiskunnallisiin aiheisiin. Peten henkilöahmosta muotoutuu siis tärkeä osa romaanin juonta ja kerrontaa: Pete ei ole päähenkilö, mutta hän nousee keskeiseksi sivuhenkilöksi romaanissa.

Nuortenkirjallisuuden tarkoituksena on tutustuttaa nuori yhteiskuntaan ja tehdä tästä yhteiskuntakelpoinen. Samalla nuortenkirjallisuudessa punnitaan moraalisia kysymyksiä, ja näin ollen myös lukija tulee pohtineeksi oikean ja väärän suhdetta. Tällainen oikean ja väärän punnitseminen ei kuitenkaan olisi mahdollista ilman erilaisia henkilöhahmoja. Peten hahmo on Nikolajevan tutkimuksien valossa hyvin mielenkiintoinen, sillä Pete ei ole vain kyseenalainen aikuinen mentori eli päähenkilöä tukeva sivuhenkilö (*supporting character*) vaan lisäksi Pete toimii sivuhenkilön roolissa myös koko romaanin juonen katalyyttinä. Katalyytillä tarkoitetaan kemian oppiaineessa kemiallista yhdistettä, joka nopeuttaa ja aikaansaa kemiallisen reaktion. Nikolajeva on hyödyntänyt tätä kemian käsitteistöä kirjallisuudentutkimuksessa, ja näin ollen nimittää hyvin tärkeää henkilöhahmoa katalyytiksi (*a catalyst*). (Ks. Nikolajeva 2002, 112.) Tällä Nikolajeva tarkoittaa sitä, että jollain tietyllä henkilöhahmolla on tärkeä rooli juonen ja kerronnan liikkeelle panijana, ja tutkimuskohteessani tällaisena katalyyttinä toimii Aapon isovelji Pete. Pete on rasististen kommenttien ja tekojen takana:

Kaksi miestä nostaa huonekaluja autosta. Pihalla on myös huivipäinen nainen, joka pitelee sylissään pientä lasta. Samassa nainen lähtee liikkeelle. ”Ne muuttavat meidän yläpuolelle”, Pete sanoo. Hän lisää: Somalit lähtivät, ja nyt tilalle tulee uusi pakolaisperhe. Niille löytyy aina asunto.” Peten ääni kuulostaa katkeralta. - - ”Älä huuda niille”, Aapo varoittaa. Pete laittaa sormet suuhun ja viheltää. Sohvaa kantavat miehet katsovat ylös. Pete näyttää heille keskisormea. Sitten hän sylkää parvekkeelta. ”Oliko ihan pakko?” Aapo kysyy Peteltä, kun tämä palaa sisälle. ”Halusin vain toivottaa heidät tervetulleiksi”, Pete sanoo. Hän nauraa. Peten käytös nolottaa Aapoa. (A 45)

Mielenkiintoista on, että Pete saa käytöksellään alulle Aapon oman ajatteluprosessin, joka etenee romaanin kulun mukana. Peten käytöstä vierestä seuratessaan kolme vuotta nuorempi Aapo ymmärtää, että Peten toimet ovat väärin. Peten rooli romaanin sivuhenkilönä on hyvin keskeinen etenkin, kun sekä Aapo että Pete yhdessä nousevat romaanin nimikkohahmoiksi. Toki nimimotiivin rooliin nousee myös rasistinen uusnatsien ryhmä Aateveljet, mutta nimen voi nähdä myös suorana selkokirjallisuudelle tyypillisenä viittauksena keskittyä tutkimaan veljesten välistä suhdetta. Vaikka veljeys nousee voimakkaasti teoksessa esiin, Pete ei silti ole teoksen toinen päähenkilö. Päähenkilö on Aapo, joka muuttuu ja kehittyy teoksen edetessä ja jonka muutoksen katalyyttinä Pete on.

Aapo nuorempana veljenä tuntee olevansa vastuussa isoveljestään, vaikka tämä tuntuukin lukijasta järjettömältä:

Aapo epäröi, mutta sitten hän päättää lähteä. Hän ei itse halua osallistua mielenosoitukseen. Hän lähtee torille, koska pelkää, että Pete joutuu vaikeuksiin. (A 27)

Kolme vuotta vanhempana, täysi-ikäisenä isoveljenä Peten pitäisi huolehtia ennemminkin Aaposta. Peten vie kuitenkin mukanaan uudenlainen veljeyden muoto; Aateveljet niminen uusnatsiryhmittymä, jonka päällimmäisenä tarkoituksena on ajaa maahanmuuttajat pois Suomesta ja sulkea samalla rajat. Aapo pelästyy toden teolla, kun hän huomaa Peten uusien ”veljien” yhteyden natseihin, Hitleriin ja toiseen maailmansotaan.

- - Miehellä on T-paita, jossa on Suomen vaakuna ja teksti: **Kiitos 1941–1943 Suomalaiset SS-vapaaehtoiset.** ”Tämä on ihan hullua. Nämä kaverit ihailevat tosiaan natseja”, Aapo ajattelee. (A 51–52)

Pete istuu autoonsa ja lähtee. Aapo ehtii kuulla korvissaan musiikin, josta erottuvat sanat ”Sieg Heil.” Aapo tuntee vilunväreet ihollaan. Natsit huusivat Sieg Heil -tervehdystä, kun he olivat vallassa. Haluaako Pete tosiaan, että Suomi muuttuisi samanlaiseksi kuin Saksa oli sodan aikaan? (A 60)

Kuten katkelmissa tulee esiin, nämä yhteydet natseihin ovat Aapolle selkeästi liikaa, ja tämä ajaa Aapon itsenäistymisen nopealle tielle eli kohti Aapon henkilöhahmon kokemaa muutosta. Nikolajeva (2002, 63) on eritellyt päähenkilön tärkeimmäksi piirteeksi romaanin edetessä tapahtuvan muutoksen. Lukijoina me jopa odotamme ja oletamme, että päähenkilö tulee muuttumaan jotenkin, esimerkiksi ajatusmaailmaltaan ja moraaliltaan kohti parempaa. Useimmiten juoniorientoituneissa romaaneissa tällainen muutos tapahtuu päähenkilön kohdalla aliarvioidusta ja heikosta hahmosta kohti voimakkaan hahmon positiota. Samankaltainen narratiivi toistuu myös *Aateveljissä* Aapon ja Peten voimasuhteiden välillä.

Romaanissa tapahtuvien voimasuhteiden muutosten ohella on mielenkiintoista, että Aapo pelkää Peten puolesta ja samalla ei itse halua joutua ongelmiin. Lukija voisi ajatella Aapon pelkojen johtuvan siitä, että Aapo on 15-vuotiaana ensimmäistä kertaa rikosoikeudellisessa vastuussa. Näin ollen Aapon henkilöhahmon kokema pelko Peten toimista ja suunnitelmista Aateveljien kanssa on hyvin ymmärrettävää, sillä tulevaisuuden tapahtumat tulevat olemaan hyvin radikaaleja:

Esiin tulee sivu, jossa on kuva tulipalosta. Alla lukee: **Polttopullon valmistaminen**. Aapo säikähtää. Hän miettii: ”Miksi Pete on katsonut tätä sivua? Aikooko se valmistaa polttopullon?” Tuhovälineen toinen nimi on ”Molotovin coctail.” Suomalaiset käyttivät niitä sodassa Neuvostoliittoa vastaan. Sotilaat heittivät pullon panssarivaunun päälle, ja vaunu syttyi tuleen. (A 67, kirjoitusasu alkuperäinen)

Aateveljissä on monia yhteyksiä toiseen maailmansotaan, ja edistyneempi lukija voisi huomata yhtäläisyydet uusnatsien rotuopin ja natsien suorittaman järjestelmällisen juutalaisten kansanmurhan eli holokaustin välillä. Nuori, teini-ikäinen lukija on jo yläasteen historiantunneilla ehtinyt kuulla holokaustista, minkä vuoksi natsien suorittama joukkotuhonta antaa syvyyttä romaanissa esiin tuotavalle rasismille ja tämän yhteiskunnallisen ongelman laajuudelle. Näin ollen myös yläasteen viimeistä luokkaa käyvä Aapo luonnollisesti pelästyy ja päättyy tekemään ainoan järkevän ratkaisun: hän ilmiantaa nimettömästi Aateveljien suunnitteleman iskun. Tämä ei kuitenkaan ole helppoa Aapolle, joka kamppailee moraalinsa kanssa:

Syylisyys valtaa Aapon. Hän on tehnyt hirveän teon: hän on pettänyt oman veljensä. ”Samalla minä saatoin pelastaa ihmisiä”, Aapo ajattelee myös. - - ”Mitä vittua sä olet mennyt tekemään!” Pete huutaa. ”Mitä?” Aapo kysyy, vaikka tietää, mitä Pete tarkoittaa. ”Lade, Jussi ja kumppanit on pidätetty. Niitä syytetään aikeesta tehdä polttopulloisku. ”Kauheaa”, Aapo sanoo. ”Olitko se sinä, joka teit ilmiannon poliisille?” Pete kysyy. - - Aapo ei osaa sanoa mitään. Hän tietää, että on paljastunut. ”Sä teit ilmoituksen minusta, omasta veljestäsi!” Pete karjuu. (A 72–75)

Tämä katkelmassa esiin tuleva veljesten kohtaaminen on romaanin käännekohta, sillä tämän jälkeen veljesten voimasuhteet alkavat kääntyä. Aaposta tuntuu pahalta, että hän on pettänyt oman veljensä, mutta samalla hän tietää syvällä sisimmissään, että on toiminut oikein. Toiminnallaan Aapo pelasti ihmishenkiä eikä näin ollen jää passiiviseksi henkilöhahmoksi, vaan Aapo nousee passiivisuuden ohi kohti aktiivista toimijuutta.

Pete ei voi ensin sietää Aapon tekoa, ja tämä jää hiertämään veljesten välejä. ”Varsinainen suvakki” Pete naurahtaa ivallisesti. ”Mieluummin suvakki kuin rikollinen”, Aapo sanoo.” (A 75) Tämä lainaus ilmentää hyvin Aapon henkilöhahmon käännekohtaa kohti muutosta, jonka mukana hän saa itsevarmuutta toimia niin kuin hän oikeaksi näkee. Aapo uskaltaa kohdata isoveljensä, mentorinsa ja opastajansa, ja osoittaa sen sijaan Petelle, kuinka toimia oikein.

Nikolajeva (2002, 123) on esitellyt myös vastustajan/vihamiehen (*antagonist*) roolia, joka useimmiten lankeaa jollekin romaanin sivuhahmoista. Aapon kohdatessa Peten ja myöntäessä tällöin olevansa ”suvakki” Aapo asettaa itsensä vastakkain Peten kanssa ja näin ollen hetkellisesti Petestä tulee yksi Aapon vastustajista. Tässä tilanteessa on nähtävissä perinteinen henkilö vastaan henkilö -asetelma, jota Nikolajeva käsittelee vastustajan roolin yhteydessä. Tämä kirjallisuudessa esiintyvä konfliktitilanne on kuitenkin tehokas keino jännityksen luomiseen henkilöhahmojen välille. Ja mikä olisi voimakkaampaa kuin kaksi veljestä, jotka ovat aatteellisesti toisiaan vastaan?

Laurie Kramer, Sonia Noorman ja Renee Brockman ovat kirjoittaneet vuonna 1999 artikkelin, jossa he pohtivat lastenkirjallisuudessa esiintyviä sisarussuhteita. Sisarustutkimus sopii tutkimukseni aiheeseen erittäin hyvin, sillä kaiken keskiössä *Aateveljissä* tosiaan on veljessuhde. Kramerin, Noormanin ja Brockmanin mukaan kirjallisuudella on tärkeitä tehtäviä yhteiskunnallisten ongelmien saralla. Kirjallisuus voi toimia terapiana, se voi tarjota meille informaatiota tai avata keskustelua ongelmista. Kirjallisuus tarjoaa myös tietoisuutta ja avartaa maailmaa muiden ihmisten ongelmista, ei vain omistamme. Kramer, Noorman ja Brockmann näkevät lastenkirjallisuuden sisarussuhteiden täyttävän monia näistä kirjallisuuden tehtävistä. Näin ollen lukijat samaistuvat eri henkilöhahmoihin ja käyvät näiden kautta läpi vaikeita asioita. Lapset ja nuoret nuortenkirjallisuuden parissa ymmärtävät, että muutkin käyvät läpi samanlaisia ongelmia kuin mitä he itse käyvät. (Kramer, Noorman & Brockmann 1999, 567.) *Aateveljien* veljessuhde näyttäytyy siis henkilöhahmojen kautta lukijalle rehellisenä ja aitona yhteiskunnalliseen ongelmaan liittyvänä konfliktina, jossa oman rakkaan sisaruksen ja perheenjäsenen käytös koetaan vääräksi, ja päähenkilönä oleva nuori Aapo haluaa toimia oikein ja kohdata isoveljensä. Juuri sen, jota hän on aina ennen ihaillut.

2.2. Suvaitsemattomuuden siemenen istuttaja

Talon pihalla on monta autopaikkaa, ja yksi niistä kuuluu Heinosille. Paikka oli pitkään tyhjillään sen jälkeen, kun Aapon ja Peten vanhemmat erosivat. Isä Keijo muutti toiseen lähiöön. Hän otti auton mukaansa. (A 9)

Aateveljet kertoo Heinosen perheestä, ja romaanissa esiintyvä tyhjä autopaikka toimii eräänlaisena motiivina isän lähdölle ja sen jättämälle tyhjiölle. Perheen menneisyys ja vanhempien ero on esillä romaanissa, sillä Aapo muistelee tätä itse juuri autopaikan avulla. Isän lähdön jälkeen Pete ajautuu huonoon seuraan Aateveljiin, ja tyhjä autopaikka alkaa houkutella muita talossa asuvia, joihin taas Pete alkaa kohdistamaan Aateveljissä oppimaansa rasistista asennetta. Näin ollen heti romaanin ensimmäisten sivujen aikana lukijalle tehdään selväksi, että Aapo tulee rikkonaisesta perheestä. Heinosten perheen henkilöasetelma on seuraava: isä on muuttanut pois kotoa ja ottanut mukaansa vain auton. Ei Aapoa tai Peteä. Isä ei ole siis fyysisesti eikä psyykkisesti läsnä veljesten elämässä. Äidistä ei heti romaanin alussa mainita mitään, joten voi olettaa, että veljekset asuvat nyt äidin luona. Näin ollen *Aateveljissä* kuvataan rikkonaisen perheen dynamiikkaa, jonka keskiöön Aapo on joutunut.

Lastenkirjallisuudessa vanhemmilla on henkilöhahmoina muihin kirjallisuuden lajeihin verrattuna suurempi rooli. Lapsilleen vanhemmat ovat ensimmäiset auktoriteettihahmot, jotka lapset kohtaavat. Tämän takia on siis luonnollista, että vanhempien henkilöhahmoilla on lastenkirjallisuudessa hyvin merkittävä ja suuri rooli. Lapset ovat riippuvaisia vanhemmistaan, ja kasvamiseen kuuluu olennaisena osana vanhempien holhouksesta vapautuminen ja itsenäiseksi persoonaksi kasvaminen. (Ks. Nikolajeva 2005, 74–75.)

Kello on puoli seitsemän. Äiti tulisi töistä pian. Mari Heinonen siivoaa toimistohuoneita, ja hän työskentelee myös kaupan kassalla. Mari tekee kahta työtä, koska yksi palkka ei riitä elämiseen. Poikien isä Keijo oli töissä tehtaassa, joka valmisti ovia. Tällä hetkellä isä on työtön. Isä on yksin ja onneton. Hän pelaa rahapelejä ja viettää aika pubissa. (A 11)

Yllä olevista katkelmasta saa hyvän kuvan siitä, millaisia henkilöhahmoja Mari ja Keijo Heinonen ovat. Äiti Mari tuntuu ylihuolehtivalta suojelijalta, joka koittaa pärjätä kahden lapsensa kanssa yksinhuoltajana. Isä Keijo taas on eronnut ja muuttanut pois ja on etenkin romaanin alkupuolella hyvin poissaoleva ja passiivinen. Äiti on myös poissaoleva hahmo, sillä tämä esitetään aina töissä olevana tai sinne lähtevänä. Vanhempien henkilöhahmot jäävät siis taustalle, ja etenkin Aapo tuntuu tietyllä tavalla huolehtivan yksin jääneestä isästään:

Aapo soittaa isälle, mutta tämä ei vastaa. Hän lähettää viestin: *Missä olet? Voisin tulla käymään.* Isä vastaa hetken päästä: *Olen Lassin mökillä. Tulen kotiin huomenna.* (A 11, kursivi alkuperäinen)

Poissaolevat vanhemmat antavat tilaa päähenkilölle, ja lastenkirjallisuudessa vanhempien hahmojen ei tarvitse aina olla loogisia. Vanhempien tärkein rooli on päähenkilön ohjaaminen kohti romaanin edetessä tapahtuvaa muutosta, ja vaikka vanhempien henkilöhahmot jäisivät sivuhenkilöinä muiden varjoon, on heidän roolinsa juonen kehityksen kannalta näin ollen merkittävä. (Nikolajeva 2005, 75).

Lastenkirjallisuus jakautuu muun muassa kuvakirjoihin ja lastenromaaneihin sekä lisäksi nuortenromaaneihin. Aivan kuten lastenromaaneissa myös nuortenromaaneissa murrosikäiset henkilöt tarvitsevat vanhempien luomaa auktoriteettia, jota vastaan voi kapinoida. Niinpä vanhempien roolia esittävien henkilöhahmojen merkitys on nuortenkirjallisuudessa hyvin tärkeä. *Aateveljissä* vanhempien henkilöhahmot eivät ole läsnä fyysisesti tai psyykkisesti, vaan tietyllä tapaa antavat päähenkilölle vastuun, vallan ja vapauden. Päähenkilö Aaposta kuitenkin huomaa, kuinka tämä kaipaasi vanhempiaan, jotka eivät kuitenkaan ole läsnä. Näin ollen Aapon henkilöhahmo ei saa vapaasti toteuttaa kapinoivan murrosikäisen narratiivia, vaan joutuu ottamaan enemmän vastuuta itsestään. (Ks. Nikolajeva 2002, 119; Nikolajeva 2005, 75.) Mielenkiintoista kuitenkin on, että kapinoivan murrosikäisen narratiivia toteuttaa jo aiemmin katalyytiksi nimittämäni henkilöhahmo, isovelji Pete:

Äiti menee koputtamaan Peten huoneen ovelle. ”Pete, herätys!” äiti huutaa. Kun Pete tulee keittiöön, äiti huudahtaa: ”Herrajumala! Mitä sulle on sattunut?” Peten kasvot ovat uniset, ja hiukset ovat sekaisin. Hänen toinen silmänsä on musta. Silmäluomi on turvonnut umpeen. ”Äh, ei tämä mitään”, Pete sanoo. ”Oletko sinä tapellut?” äiti kysyy. ”Yksi neekeri vähän sohai”, Pete sanoo. Hän naurahtaa kuivasti. ”Neekeri”, äiti toistaa. Hän jatkaa viihäisellä äänellä: ”Se sana on rasistinen, sitä ei saa käyttää.” Pete virnistää ja sanoo: ”No musta se äijä oli kumminkin. Tullut jostain Afrikasta.” (A 19)

Poissaolevien vanhempien takia Pete ei pysty kohdentamaan kapinointiaan tarpeeksi perhepiiriinsä, minkä takia kapinointi purkautuu äidin lisäksi myös väärään kohteeseen eli maahanmuuttajiin. Peten hahmossa kulminoituu siis vanhempia vastaan kapinointi. Peten henkilöhahmon kuvataan olevan erityisesti äidille eräänlainen taakka, ja aina töissä oleva, fyysisesti poissaoleva äiti on avuton Peten edessä. Äiti koittaa puuttua vanhemman poikansa rasistiseen ajattelutapaan ja oikaista tätä *n*-sanan käytön suhteen; se on yksinkertaisesti väärin. Peteä ei kuitenkaan kiinnosta, vaan hän jatkaa samalla linjalla

eteenpäin. Vain aamuisin ja iltaisin paikalla oleva äiti on henkilöahmona lopulta niin passiivinen, että pyytää jopa Aapolta apua Peten kaitsemiseen:

Äiti on lähdössä töihin. Hänen kasvonsa ovat itkettyneet. Aapo haluaisi sanoa jotakin lohduttavaa, mutta ei keksi mitään. Sitten hän haluaa äitiä. - - ”Puhu sinäkin Petelle, että eroaa niistä natsiporukoista,” ”Joo, mä puhun”, Aapo lupaa. (61)

Totta kai Aapo lupaa auttaa äitiään mutta samaan aikaan kamppailee totuuden kanssa. Äidin henkilöahmo toteuttaa siis vanhemmuutensa osoittamaa roolia nuortenkirjallisuudessa:

Aapo hakee polkupyörän varastosta. Hän lähtee ajamaan keskustaan, jonne on lähiöstä kolme kilometriä. Matkalla hän saa puhelun äidiltä. ”Oletko syönyt mitään? Missä Pete on?” Aapo vastaa kysymyksiin: ”Mä lämmitin mikrossa makaronilaatikkoo. Petestä en tiedä, ehkä se on kaverinsa luona.” Aapo ei voi kertoa äidille totuutta. Äiti ei tiedä Aateveljistä. Pete on kieltänyt kertomasta. Äiti ei varmaan ilahtuisi, jos saisi tietää, että Pete on mielenosoituksessa torilla. ”Älä tee mitään tyhmyyksiä”, äiti varoittaa puhelimesta. Hän lisää: ”Tule viimeistään yhdeksäksi kotiin!” ”Joo joo”, Aapo lupaa. (A 28)

Kuten katkelmasta tulee ilmi, äiti yrittää silti suojella ja huolehtia pojastaan, vaikka ei olekaan fyysisesti läsnä töidensä takia. Aapon äiti tekee ruokaa ja asettaa kotiintuloaikoja. Näin ollen äidin henkilöahmo toteuttaa vanhoista poikakirjoista tutuksi tullutta äidin ja/tai vanhemman roolia: poikakirjoissa vanhempaa tai vanhempia esittävien henkilöahmojen pääasiallisena tehtävänä oli viivyttää ja hidastaa seikkailuja, joihin päähenkilönä oleva poikaoletettu olisi jo ollut kiihkeästi ajautumassa (Nikolajeva 2002, 119). *Aateveljet*-nuortenromaanin voisi siis ajatella edustavan nykyisessä nuortenkirjallisuudessa poikakirjallisuuden traditiota, aivan kuin jotkut nuortenkirjoista edustavat tyttökirjallisuuden traditiota.

Aapo vilkaisee vielä puhelintaan. Äiti on soittanut jo kolmesti. Mä olen tulossa! Aapo viestittää. Aapo polkee kovaa vauhtia. Hän ylittää joen ja ohittaa sairaalan. - - Aapo tulee kotitalolle. Hän vie pyörän varastoon ja nousee hissillä viidenteen kerrokseen. Äiti on eteisessä vastassa. ”Missä sinä olit?” äiti kysyy. ”Sakun luona”, Aapo vastaa. Äiti tulee perästä ja kysyy: ”Missä Petri on? Se ei vastaa viesteihin eikä puheluihin.” Äidin ääni on huolestunut. Aapo ei voi sanoa, että Pete on poliisin huostassa. (A 36–37)

Aapon päähenkilöahmo on kuuliainen, oikean ja väärän erottava henkilö, joka haluaa olla äidilleen mieliksi. Aapon ja äidin yhteiselo on romaanissa sujuvaa, vaikkakin kotoa myöhästytään välillä, sillä mainitsemani poikakirjojen kaltaiset seikkailut vievät paikan ja ajan tajun. Näissä seikkailuissa on kuitenkin yksi yhdistävä tekijä, Pete, josta Aapo ei

uskalla äidilleen kertoa. Päähenkilön välityksellä lukija saa hyvin elävän kuvan siitä, kuinka avuton Heinosten poikien äiti on vanhemman lapsensa sekoilujen rinnalla:

”Missä sinä olet ollut? Pete ei vastaa. ”Olitko sinä putkassa?” äiti tenttaa. ”Joo, olin”, Pete vastaa. ”Mitä sinä teit taas?” äiti kysyy. Hänen äänensä on epätoivoinen. Pete ei vastaa. Äiti alkaa itkeä. Hän sanoo: ”Tappelitko sinä taas jonkun maahanmuuttajan kanssa?” ”Vittu entä sitten!” Äiti ja Pete alkavat riidellä. Aapo kuuntelee voimattomansa sivusta. Häntä ahdistaa. Pete huutaa äidille: ”Älä sekaannu mun asioihin. Mä olen täysi-ikäinen!” ”Mutta sinä käyttäydyt kuin lapsi!” äiti sanoo vastaan. (A 58–59)

Auktoriteetin uhmaaminen ja näin ollen romaanissa esiteltyt henkilöhahmojen väliset konfliktit rajoittuvat siis Peten ja äidin hahmojen välille. Petellä ja Aapolla toki on oma konfliktinsa, mutta Aapo ei koe samanlaisia konflikteja ja ongelmia auktoriteettien kanssa kuin Pete. Tämän hahmo on siis ikään kuin lukijasta etäännytetty henkilöhahmo, jonka avulla lukijan on turvallista Aapon henkilöhahmon silmin tarkastella tällaista ongelmallista äiti – poika -suhdetta. Äidin ja pojan välisiin ongelmiin ei ole ratkaisua, ja Peten kokonaan ongelmalliselle käyttäytymiselle ei tunnu löytyvän selitystä ennen kuin fyysisesti ja psyykkisesti etäännytetyn isän henkilöhahmo konkreettisesti ilmaantuu osaksi Aapon elämää:

Isä jatkaa: ”En minäkään ymmärrä natsitouhua, mutta olen kyllä sitä mieltä, että tulva pitää pysäyttää.” ”Mikä tulva?” Aapo kysyy. ”Turvapaikanhakijoiden tulva.” Isä jatkaa puhumistaan kuin olisi poliitikko: ”Suomi ei voi ottaa vastaan kaikkia, jotka tänne haluavat. Me syntyperäiset suomalaiset olemme kohta vähemmistönä omassa maassamme.” - - Aapolla on hämmentynyt olo puheen jälkeen. ”Onko isäkin rasisti?” hän miettii. (A 62–63)

Isän ilmaantuminen auttaa hieman selventämään, miten Petestä on tullut niin rasistinen. Vanhemmat näyttelevät siis hyvin erilaista vanhempien roolia romaanissa. Siinä missä äiti toteuttaa perinteistä huolehtivan, mutta etäännytetyn äidin roolia, isä taas toimii katalyytin (Pete) katalyyttina. Virallisesti isä on poikiensa alulle panija, mutta hänen henkilöhahmonsa toimii myöskin Peten käytöksen mahdollistajana, suvaitsemattomuuden siemenen istuttajana:

Isän kasvot kiristyvät ja hänen kätensä menevät nyrkkiin: ”Joku peevelin matu puukotti meidän poikaa. Minä kyllä...” Isä alkaa haukkua turvapaikanhakijoita. ”Tiedä vaikka olis joku Isis-jätkä...” ”Rauhoitu”, äiti sanoo. Hän jatkaa syyttävästi isälle: ”Saat syyttää itseäsi, että Pete alkoi pyöriä natsien porukoissa. Sinä kylvit siihen suvaitsemattomuutta.” (A 90)

Nuortenromaanin lopulla päästään siis käsiksi todelliseen ongelmaan; perheen isä on suvaitsematon tartuttaen vahingollisen ajattelutapansa myös vanhempaan poikaansa. Aapoon nämä ajatukset eivät ole samalla tavalla tarttuneet, sillä Aapon rooli päähenkilönä on muutoksen aikaansaaminen, ja tässä romaanissa muutos on kohti parempaa, kohti suvaitsevaisuutta. Vaikka isän henkilöahmo muuten jää hyvin kaukaiseksi ja etäiseksi, on hänellä lopulta perheen äidin hahmoa tärkeämpi rooli. Päähenkilö-Aapon välityksellä lukija pääsee tarkastelemaan tätä narratiivia lähemmin, ja ehkä näiden henkilöahmojen myötä hän tulee ymmärtämään aiempaa enemmän yhteiskuntamme toksisia ja rassistisia rakenteita, jotka useimmiten kantavat sukupolvien yli. Aapo oppii siis, kuinka uuden sukupolven tehtävänä on toimia eri tavalla kuin aiemmat sukupolvet.

2.3 Ihmissuhteiden aallokossa

Perheensä lisäksi Aapon elämässä on läsnä myös hänen kavereitaan koulusta ja muita tuttavuuksia, joihin hän tutustuu kaveriensa ja isoveljensä Peten kautta. Nämä ”sivulliset” ottavat oman osansa Aapon elämästä ja vaikuttavat siis myöskin voimakkaasti Aapoon ja tämän ajatusmaailmaan suvaitsevaisuuden ja rasismien aallokossa.

Koulun pihalla Aapo näkee Sakun. Hän menee tämän luokse. ”Moi.” Saku ei vastaa tervehdykseen. Hän tuijottaa vihaisesti tyttöä ja poikaa, jotka ovat tulleet koulun pihalle. Amanda ja Samir pitävät toisiaan kädestä. ”Vittu!” Saku sanoo ja sylkäisee maahan. Aapo katsoo Sakua myötätuntoisena ja sanoo: ”Sorry. Mä luulin, että sä tiesit jo.” (A 15)

Ensimmäisenä romaanissa lukijalle esitellään Aapon paras kaveri Saku, ja romaanin alkupuolella Sakun hahmo toimii Aapon henkilöahmoa tukevana sivuhahmona (vrt. Nikolajeva 2002, 112). Saku on juuri eronnut tyttöystävästään ja on harmissaan siitä, että Amanda on löytänyt uuden, maahanmuuttajataustaisen poikaystävän Samirin. Sotku entisen tyttöystävän kanssa on kuitenkin liikaa Sakulle, joka Aapon tavoin on kuunnellut oman isoveljensä ajatuksia maahanmuutosta ja rasismista. *Aateveljissä* kulkee siis rinnakkain kaksi veljestarinaa, Aapon ja Peten sekä Sakun ja Jussin. Nämä veljessuhteet peilaavat hyvin toisiaan, ja Aapon ja Sakun on luonnollista jatkaa isoveljiensä perässä kohti rasismia ja uusnatsismia:

Jussi on mun veli”, Saku sanoo. Jussi ja Aapo tervehtivät. Aapo sanoo: ”Mun veli Pete on myös täällä.” ”Onko Pete sun veli?” Jussi kiinnostuu. Hän lisää: ”Hyvä tyyppi.” Aapo katsoo Sakua ja Jussia ja kysyy: ”Kumman puolella te olette?” ”Mitäs luulet?” Saku tuhahtaa. ”Ei me mitään suvakkeja olla”, Jussi sanoo. (A 31–32)

Kuten katkelmasta tulee esille, Sakun isovelji hyväksyy Aapon, koska tämä on Peten pikkuveli. Pete on ”hyvä jätkä” Aateveljien piireissä, ja näin ollen myös Aapon voi olettaa olevan, sillä pikkuveljensä pitäisi seurata isoveljensä jalanjäljissä aivan niin kuin Saku kulkee Jussin jalanjäljissä. Aapo ei kuitenkaan pysty myöntämään itselleen eikä parhaalle kaverilleen saatikka kummankaan heistä isoveljelle, että hän itse ajattelee asioista eri tavalla. Aapo ei halua pahaa kellekään, ja omien sanojensa mukaan: ”Hän ei halua olla rasisti sen enempää kuin suvakikaa, vaan ihan tavallinen nuori.” (A 48) Aapon sisäisestä ristiriidasta huolimatta tämän ja Sakun ystävyysuhde jatkuu.

”Miksi sä et ollut koulussa?” Aapo kysyy. ”Ei huvittanut, kun mun mutsi...” Saku aloittaa, mutta sitten hän vaikenee. Aapo ei kysy enempää. Hän tietää, että Sakun äiti on sairas. Hänellä on mielenterveysongelmia. Saku huolehtii äidistään, ja myös pikkusiskoistaan. Isästään Saku ei puhu koskaan.” (A 43)

Aapon ja Sakun ystävyyttä lujittavat molempien ongelmat perheidensä kanssa. Sakun henkilöhahmon kohdalla on kyseessä samanlainen etäännytyks kuin mitä on Peten hahmon ja rasismien kohdalla: lukija saa turvallisen välimatkan päästä kohdata rikkonaisen perheen, jonka keskiössä on mielenterveysongelmainen vanhempi ja lapsi tai nuori asetettuna vanhemman asemaan huolehtimaan perheestään. (vrt. Lappalainen 2003, 50–51) Näin ollen Aapo ja Saku tukevat henkilöhahmoina toisiaan, vaikkakin mielenkiintoista on juuri se, että astetta vakavampi rikkonainen ja etäinen perhe onkin Sakulla, ei päähenkilöllä Aapolla. Tämä ystävyysuhde lähtee kuitenkin vyörymään kohti loppuaan, kun Aapo ja Saku käyvät ensimmäistä kertaa Aateveljien päämajassa:

”Vähänkö siistiä!” Saku huutaa Aapon korvaan. Aapo ei sano mitään. Hän on hämillään, mutta samalla hän on innoissaan. Päämajan tunnelma on pelottava, mutta myös kiehtova. (A 50)

Sakun ja Aapon ajatusmaailman erilaisuus alkaa romaanissa korostumaan yhä voimakkaammin. Vaikka päämaja vaikuttaa aluksi Aapostakin kiinnostavalta, muuttaa pizzakuskiin kohdistuva välikohtaus Aapon tuntemukset. Aapo ei tiedä enää mitä ajatella, ja oman parhaan ystävän kuuntelu tuntuu vaikealta:

”Oli mahtava ilta.” ”No, enpä tiedä”, Aapo hymähtää. ”Jätkät on oikealla asialla. Suomi kuuluu suomalaisille”, Saku sanoo. Aapo kuuntelee hiljaa, kun Saku paasaa: ”Turviksille kustannetaan kaikki. Ne saa asunnon, ruuan ja ne pääsee ilmaiseksi lääkäriin...” Aapo kiihdyttää pyörän vauhtia. (A 55)

Tämä katkelma ja romaanissa syntyvä tilanne korostavat voimakkaasti Aapon ja Sakun henkilöhahmojen erilaisuutta. Aapo haluaa paeta tilanteesta, kun taas Saku on edelleen päämajan hurmiossa. Henkilöiden välit pysyvät samanlaisina, kunnes Aapo tekee ratkaisunsa ja ilmiantaa veljensä ja Aateveljet poliisille. Tämä jälkeen myöskään Aapon ja Sakun henkilöhahmojen välit eivät ole enää entisensä.

Aapo kääntyy ja näkee Sakun ja Tomin. Poikien kasvoilta näkyy viha, ”Onko kivaa olla poliisin vasikka?” Saku kysyy. ”Mikä?” ”Ilmiantaja”, Tomi selventää. ”Mistä te oikein puhutte?” Aapo kysyy. - - ”Varo vasikka!”

Pojat lähtevät. Aapo jää paikalleen. Hänen kurkkuaan kuristaa. Pelko kouraisee vatsaa. Hän tietää miksi pojat uhkailevat häntä. Sakun veli Jussi on Aateveljissä. Hänet on varmaan pidätetty. (A 77)

Kuten katkelmassa tulee ilmi, suvaitsevaisuus ja moraalisesti oikein tekeminen rikkovat poikien välisen ystävyysuhteen. Siinä, missä aluksi Sakun olisi voinut ajatella olevan päähenkilöä ja tämän muuttumista tukeva ja edistävä hahmo, tulee Sakun hahmosta päähenkilön ”vihamies” (vrt. Nikolajeva 2002, 123):

Hän seisoo vesisuihkun alla, kun hän tuntee, että joku tarttuu häntä olkapäistä. Samassa kädet kiertyvät Aapon kaulaan. ”A-apua”, Aapo pihisee.

Hän yrittää päästä irti Sakusta ja Tomista, jotka pitelevät hänestä kiinni. Hän ei kuitenkaan onnistu siinä. Pojat työntävät Aapoa niin rajusti, että tämä iskee päänsä kaakeliseinään. ”Jos vasikoit tästä, kosto on vielä pahempi!” Saku uhkaa. (A 79)

Aapon ja Sakun henkilöhahmojen välinen konflikti (vrt. Nikolajeva 2002, 123) äityy Peten ja Aapon konfliktia pahemmaksi, sillä mukaan astuu fyysinen väkivalta. Aiemmin kaikki tällainen toiminta on ollut Aapon henkilöhahmosta etäännytettyä, ja kokijana on ollut jokin muu sivuhenkilöistä, mutta nyt on toisin. Aapon henkilöhahmon kokemaksi kuvattu kipu ja väkivalta ulottuvat lukijaan saakka. Väkivaltaisen uhkailun seurauksena Aapon maailma kääntyy pälaelleen, ja hän löytää itselleen uusia ystäviä, jotka ajattelevat suvaitsevaisesti niin kuin hänkin ja tuomitsevat rasismia.

”Mitä sun vanhemmat tekevät?” Aapo kysyy. ”He ovat molemmat sairaanhoitajia”, Sara vastaa. Hän kertoo, että hänen vanhempansa tapasivat pakolaisleirillä. ”Isä ja äiti rakastuivat. Isä asui silloin Saksassa, mutta hän muutti äidin luokse Suomeen. Sitten syntyi Mina, ja sitten synnyin mä. Sara kertoo vielä, että hänen isänsä vanhemmat ovat Turkista. Saran isä Ali on syntynyt Saksassa. Aapo kuuntelee kiinnostuneena. Saralla on monikulttuurinen tausta. Onko hän muslimi? Miksi hän ostaa joululahjoja, jos on?” (A 83)

Yksi uusista ystäväistä on Sara, Aapon tuleva tyttöystävä, jolla on monikulttuuriset juuret. Tyttöystävän henkilöhahmon mukaan tulo on luonnollinen osa nuortenkirjallisuutta, sillä lastenkirjallisuudessa ylipäänsä henkilöhahmojen kirjo kasvaa päähenkilön varttuessa. Mitä vanhemmasta päähenkilöstä on kyse, sitä enemmän lasten- ja nuortenromaaneissa on yleensä myös henkilöhahmoja. Suvaitsevaisen tyttöystävän ilmaantuminen Aapon elämään on siis hyvin luonnollinen siirtymä vanhoista rasistisista sosiaalisista piireistä kohti uusia. (Ks. Nikolajeva 2002, 111).

Sara on sukua samalle maahanmuuttajataustaiselle pizzerian työntekijälle, jota muutamaa viikkoa aiemmin Pete ja muut Aateveljet pahoinpitelivät.

”Moi”, tyttö vastaa. ”Suutuitko sä mulle jostain?” Aapo kysyy. ”En suuttunut. Mä vain...” Sara empii ja sanoo: ”Sun veli on natsi, eikö olekin?” Aapo säpsähtää Saran sanoja. Hän sanoo: ”Ei... tai mistä sä tiedät?”

”Mä näin sen kerran Pippurissa”, Sara jatkaa. ”Sillä oli kavereita mukana. Ne räyhäsivät ja pilkkasivat Adamia ja sen työkavereita.” Aapo on hiljaa. Sitten hän sanoo: ”Pete on rasisti, mutta mä en ole. Mä olen yrittänyt puhua sille järkeä, mutta turhaan.” (A, 87)

Saran henkilöhahmon rooli on selvä: hän tutustuttaa Aapon monikulttuurisen perheensä kautta suvaitsevaisuuteen ja kaikkien eri kulttuuritaustan omaavien hyväksyntään. Ilmiannon jälkeen Sara tukee Aapon näkemystä siitä, että hän toimii moraalisesti oikein ilmiantaessaan veljensä. Saran hahmon suvaitsevaisuuden aura on niin voimakas, että lopulta Aapo uskaltaa viedä tyttöystävänsä tapaamaan myös isoveljeään Peteä, joka on juuri päässyt sairaalasta jouduttuaan sinne puukotuksen takia.

Pete osoittaa keittiössä hyörivää Saraa ja sanoo hiljaa: ”Sara ei taida viettää joulua.” Sara kuulee Peten sanat ja sanoo: ”Vietän mä joulua. Myös pääsiäistä ja juhannusta. Ja muslimien ramadania, vaikka meidän perheessä ei pidetä paastoa.” Sara lisää: ”Mun äiti on suomalainen, ja isä asui Saksassa. Mun isovanhemmat ovat turkkilaisia.” (A 96)

Saran henkilöahmo heijastaa siis monikulttuurisuuden tärkeyttä ja upeutta; monikulttuurisuus on rikkaus, jota tulee vaalia. Ramadania, pääsiäistä ja joulua viettävään Sara saa vihdoin myös Peten hyvin suvaitsemattoman asenteen hieman ymmärtäväisemmäksi, sillä Sara osoittaa Peten stereotyyppiset oletamat vääriksi. Saran henkilöahmon kautta siis korostuu koko *Aateveljet* romaanin sanoma monikulttuurisuuden ja suvaitsevaisuuden tärkeydestä. Romaanin henkilöahmoasetelma korostaa sitä tosiasiaa, että ihmisten pitäisi ottaa oppia toisiltaan ja kuunnella toisiaan suoran ulkonäköön perustuva tuomitsemisen sijaan.

3. EDES HETKEN ELOSSA – elon kipinästä tuhkaan

Seuraavana käsittelyssä on Emma Sofianna Söderholmin esikoisteos *Edes hetken elossa* (2020). Romaani kertoo lukiota käyvästä, täysi-ikäisestä Elsistä, jonka maailma on romahtanut.

Äkkiä tuntuu, ettei minulla ole ketään. Äiti lähti, Topias ei suostu tulemaan kotiin. Isä on jo zombie. Jotenkin kaikki täytyisi korjata, panna järjestykseen. Saada takaisin. (EHE 27)

Elsi on siis romaanin päähenkilö, joka on jäänyt aivan yksin. Hänen vanhempansa ovat eronneet ja äiti on muuttanut ulkomaille. Isäänsä Elsi ei tunnu enää saavan minkäänlaista kontaktia, ja maailman tärkein ihminen, isovelji Topias, on ottanut hatkat. Elsi on romaanin edetessä yhä toivottomampi ja masentuneena hän ajautuu hakemaan lievitystä pahaan oloonsa. Romaanissa Elsi viiltelee, käyttää alkoholia ja huumeita, on sekaisin ja haluaa kuolla. *Edes hetken elossa* on siis hyvin vahva romaani mielenterveyden ongelmista, huumeista ja yksin jäämisestä.

Romaanin nimi *Edes hetken elossa* viittaa juuri tähän sekä Elsin että myös muiden henkilöhahmojen kaipuuseen tuntoa taas elon kipinä sielussaan. Kaikilla keskeisillä henkilöhahmoilla tuntuu olevan omat mielenterveyteen liittyvät ongelmansa, joita tarkastellaan Elsin henkilöhahmon kautta takaumien ja nykyaikaan sijoittuvan kerronnan muodossa. Henkilöhahmot etsivät elon kipinää toisistaan, mutta onnistuvat vain vetämään toisia alemmas synkkyyteen, josta yksi romaanin henkilöhahmoista ei enää selviä. Näin ollen romaanin henkilöasetelma on vahva, ja romaanin sivuhenkilöillä on hyvin voimakas vaikutus Elsin hahmoon.

Seuraavissa alaluvuissa tulen lähestymään eri henkilöhahmoja suhteessa Elsiin. Aloitan Elsistä ja tämän isoveljestä Topiaksesta, minkä jälkeen siirryn seuraavassa alaluvussa Elsin vanhempien suhteisiin toisiinsa ja Elsiin nähden. Tämän jälkeen kolmannessa alaluvussa analysoin Elsin ja Topiaksen yhteistä tuttua Kallea, joka tuo mukaan kuvaan huumeiden käytön. Kallen yhteydessä tulen käsittelemään myös jonkin verran Elsin parasta ystävää Sallaa, mutta fokusoidun syvemmin Kallen ja Elsin henkilöhahmojen väliseen suhteeseen.

3.1. ”With the lights out, it’s less dangerous”

Romaanin päähenkilö on 18-vuotias Elsi, jolla on muutamaa vuotta vanhempi isovelji Topias. Näiden henkilöiden välillä on aistittavissa hyvin syvä ja merkityksellinen sisarussuhde. Niin kuin *Aateveljissä*, myös tässä romaanissa päähenkilö Elsi on tottunut seuraamaan isoveljeään Topiasta kaikkialle, ja Elsi on koko ikänsä pitänyt isoveljeään elämänsä keskipisteenä ja kuninkaana. Romaanin alkaessa tämä henkilöasetelma on kuitenkin muuttunut, sillä Elsin perhe on rikkoutunut ja Elsi ajattelee jopa Topiaksen hylänneet hänet:

Viimeksi kun näin Topiaksen, hänellä oli tummanvihreä t-paita. Tummat farkut, joiden vetoketju oli rikki. Takkuiset hiukset. Pureskellut kynnet. Joskus hän lakkaa kyntensä mustiksi. Viimeksi lakkaa ei ollut. Istun sängylle, otan yhden Nirvanan levyistä käteeni. Jo pikimusta kansi tuo mieleen muistoja. - - Cobainin laulu masentaa entistä enemmän. (EHE 12)

Romaani alkaa siis henkilöasetelmasta, jossa Elsi tuntee olevansa yksin. Perhe on rikkoutunut, ja Topias on jo kauan aikaa sitten lähtenyt kotoa. Romaanissa tulee pian lukijalle selville, että huumeet ovat vieneet Topiaksen mennessään. Päähenkilö Elsi muistelee ja ikävöi isoveljeään, joka tuntuu henkilöhahmona jo romaanin alusta asti jonkinlaiselta haamulta; Topiasta ei oikeastaan enää ole, vaan kaikki muistelevat aiempaa Topiasta, Topiasta menneisyydestä. Topiaksen muisteluun liitetään myös olennaisesti Nirvanan musiikki:

En välitä siitä, että isä sai tietää minun käyvän Topiaksen huoneessa ja siirtelevän Topiaksen tavaroita vastoin isän tahtoa. Kiskon Topiaksen flanellipaidan päälleni. Käperryn sängylle ja painan kädet korville. Isä ja Kurt Cobain karjuvat kilpaa, mutta mua ei kiinnosta. Ei vittuakaan.

With the lights out, it’s less dangerous

here we are now, entertain us

I feel stupid and contagious

Here we are now, entertain us. (EHE 18-19)

Topiaksen ja Elsin hahmojen ytimessä on siis rakkaus Nirvanan musiikkia kohtaan. Musiikki on jotain, mikä määrittää heidän sisarussuhteitaan. Nirvanan laulaja eli huumeiden yliannostukseen kuollut Kurt Cobain ja ”henkilöhaamu” Topias eivät kuitenkaan enteile syvissä vesissä vellovalle Elsille hyvää. Elsi haluaisi käpertyä veljensä haamuhahmon kainaloon, hakea tästä lohtua, mutta samaan aikaan Topiaksen ja Elsin isä

on jo tehnyt Topiaksen huoneesta Elsin isoveljen pyhätön, johon ei saa kajota. Näin ollen Elsin pitäisi hyväksyä Topiaksen poissaolo, mutta tämä poissaolo vain purkautuu pahana olona.

Karen Coats (2012, 111) on tutkinut musiikin vaikutuksia nuortenkirjallisuudessa. Musiikin merkitys on aikuistuville nuorille korvaamaton, ja tätä ei pitäisi myöskään nuorille suunnatussa kirjallisuudessa unohtaa. Coatsin mukaan ihminen kuuntelee todennäköisesti ahnaasti ja eniten musiikkia juuri ikävuosien 14 ja 20 välillä, minkä takia myös Nirvanan lyriikoiden pohtiminen osana romaanin henkilöhaikutkimusta on tärkeää. Nirvanan lyriikat kappaleesta ”Smells Like Teen Spirit” saavat omanlaisensa roolin henkilöiden vuorovaikutuksessa, sillä Elsi ja Topias ilmaisevat itseään vahvasti lyriikoiden avulla ja näin ollen bändi, sen solisti ja legendaarisen bändin suosituimman kappaleen sanat linkittyvät erityisesti näihin kahteen henkilöhaikutmoon. Lisäksi Nirvanan punkille ominaiset, tahallisen shokeeraavat vihaiset sanat kertovat lukijalle paljon niin Topiaksesta kuin Elsistä. (ks. Coats 2012, 113.) Olennaista on, että nimenomaan Topiaksen henkilöhaikut esittelee Nirvanan Elsille. Näin Nirvanan lyriikat muodostavat eräänlaisen äänen kaivatulle ja kadotetulle Topiakselle:

Topias muisti aina mainita, että Nirvanalla on muitakin biisejä kuin Smells Like Teen Spirit. - - Monta vuotta sitten, kun kuuntelin jotain lastenlaululevyä huoneessani, Topias syöksyi sammuttamaan levysoittimen. ”Hei!” huusin. Topias hieroi kasvojaan ja istui sängyn viereen. ”Sun pitäis Elsi kuunnella oikeeta musiikkia. Vien sut joskus Nirvanan keikalle.” ”Mut eiks ne oo kuollu?” Topias naurahti. Hänen hiuksensa tuoksui sitruunalta. ”Vain yks niistä on kuollu”, Topias sanoi. ”Miten sä sitten veisit mut niiden keikalle?” Topias iski minulle silmää. - - ”Isona mä muutan Seattleen. Musta tulee maailman paras rock-tähti.” ”Miksei Hollywoodiin?” ”Seattlesta tulee aidot rocktähdet. Musta tulee oikee rokkari- -”, Topias julisti. ”Mä tiiän, että tulee” - - Saanks mä tulla mukaan? - - ”Saat sä tulla, koska sä oot maailman paras sisko.” Vapisen, rintaa alkaa polttaa. *Maailman paras sisko*. (EHE 19-20)

Tämä on hetki, johon kulminoituu Elsin ja sivuhenkilönä toimivan Topiaksen välinen lämmin sisarusuhde. Elsi on vielä lapsi lastenlaulujensa kanssa, mutta isovelji Topias tuo jo varhain lapsuudessa nuoren Elsin elämään vihaisen punkin. ”Smells Like Teen Spiritin” sävyttämä vanha muisto läsnä olevasta Topiaksesta ja sisaren suhteesta veljeensä on merkittävä osa nykymaailmassa elävää Elsiä, joka muistelee monesti hänen ja muistojensa isoveljen tärkeimpiä yhteisiä hetkiä:

”Jos joskus tulee sellainen aika, ettei me olla yhdessä. Ettei me tehdä asioita yhdessä. Ettei me nähdä toisiamme, ettei me lähetetä joulukortteja, kun ollaan kasvettu isoiksi ja perustettu omat perheet”, Topias sanoi ja tuijotti majaan. ”Ettei me soiteta toisillemme, vaikka edellisestä kerrasta ois monta päivää. Ettei me enää naureta toistemme jutuille eikä ehditä edes ajatella mitään, kun pitää mennä töihin ja tehdä kotitöitä, ehkä leikkiä koiran kanssa, ettei sille tuu paha mieli.” - - ”Lupaa mulle, ettet unohda mua.” En mä ikinä unohtais sua, tyhmä.” Naurahdin. Vilkaisin Topiaksen kasvoja. Hän oli vakava. Nauruni hyytyi. ”Lupaa, ettet sä sillee oikeesti unohda mua. Vaikka sä oot mun sisko ja välillä ihan idiootti etkä sä tajuu mistään mitään, niin oot tärkeä. Tiiätkö? Vaikka mä huudan, kun sä katkot mun kitarasta kielet tai lainaat mun vaatteita ilman lupaa. Silti” (EHE 138-139)

Topiaksen henkilöahmosta luodaan Elsin nykymaailmaan sijoittuvan kerronnan ja menneisiin vaipuvien ajatusten kautta hyvin ristiriitainen kuva. Nykymailman Topias esitetään romaanissa tarkasteltavana ja tarkoin kuvattuna objektina, ja tämän kuvailun seurauksena lukija alkaakin yhdessä Elsin kanssa ihmettelemään, millainen on todellinen Topias:

”Topias?” Yritän saada häneen katsekontaktia. Pala takertuu kurkkuuni, tekee hengittämisen vaikeaksi. Tahtoisin sanoa, että kaikki järjestyy. Tahtoisin uskoa siihen. ”Mulla on ollut ikävä sua.” Hiljaisuus. Topias vain vilkaisee minua, mutta se on tarpeeksi. Kaikki tuttu on kadonnut. Jäljellä on vain mustat silmäpalat. Harmahtava iho, joka on täynnä haavaumia. Ja katse, jota en tunnista. (EHE 23)

Topiaksen hahmo on outo, kahden samannimisen henkilöahmon hybridi. Topiaksen kaivattu ja rakastettu henkilöahmo on läsnä Elsin muistoissa, mutta se toinen Topias, toinen, kylmä ja etäinen Topias on fyysisesti vielä nykymaailmassa, vaikkei tämä versio Topiaksesta enää olekaan läsnä Elsin elämässä. Useimmiten lasten- ja nuortenkirjallisuudessa vanhempien henkilöahmot ovat etäännytettyjä ja sisarusten henkilöahmot taas ovat muuten vain läsnä, vaikkeivat olisi juonen osalta kovin merkityksellisiä (Nikolajeva 2002, 113 & 119). Tämän valossa Topiaksen kahden henkilöahmon roolitus onkin hyvin mielenkiintoinen.

Topiaksen nykymaailmassa ”elävä” henkilöahmo jää etäiseksi, mutta hänen henkilöahmonsa on silti juonen kannalta hyvin tärkeä. Topias ei toimi sivuhenkilönä juonen katalyyttinä, vaan hänen tehtävänsä on olla se jokin tavoiteltu, juonen määränpää:

”Painu faijan luo, se pitää susta huolta.” ”Mä en oo mikään helvetin kakara! Ei musta tarvii pitää huolta. Etkä sä koskaan vois olla mulle pahaksi. Sä oot mun veli.” (EHE 98)

Aikuisuuden kynnyksellä oleva Elsi hakee veljeltään samanlaista rakkautta ja hyväksyntää kuin mitä lapsena Topiakselta sai. Huumeet ovat kuitenkin repineet Topiaksen niin kauas tavallisesta elämästä ettei tämä pysty enää elämään vanhassa elämässään muiden kanssa. Näin ollen Topias päätyy hylkäämään Elsin useampaan kertaan:

Topias lähtee. Taas. Hyvästelemättä. Juoksisinko perään? Repisin hänet takaisin kotiin? Istuttaisin sohvalle isän viereen? Pyytäisinkö leikkimään, että kaikki on kuten ennenkin? En ehdi päättää, kun Topias menee jo kaukana. (EHE 107)

Elsin henkilöhahmo koittaa etsiä itseään – identiteettiään maailman parhaana siskona – etsimällä veljeään Topiasta ja yrittämällä tuoda tämän takaisin kotiin. Elsin hahmo tulee siis kuvailluksi Topiakseen tai Topiaksiin liitetyn sisarussuhteen avulla (ks. Nikolajeva 2002, 113.) Veljensä ja samalla itsensä hukanneen Elsin kautta tuodaan esiin tuntemuksia hylkäämisestä ja erilleen kasvamisesta; tosin sisarusten kohdalla erilleen kasvamisen syynä on kodin rikkoutuminen, äidin ulkomaille muutto, isän zombiutuminen ja veljen ajautuminen huumeisiin. Yrityksistään huolimatta Elsi ei saa korjattua tilannetta, minkä takia hän ajautuu masennuksensa umpikujaan:

Tartun kädet täristen linkkuveitseen, avaan terän. Se lokahtaa paikoilleen. Pulssini kohoaa. Vedän syvän haavan ranteeseeni. Puren hammasta. Kirvelee. Olen pari sekuntia hengittämättä. Haava syökee tuplasti enemmän punaisia pisaroita kuin yleensä. - - ”Mitä vittua sä oot mennyt tekemään!” Topias repii paperitollot kädestäni ja tuijottaa haavaa. Vuoto ei lakkaa. Topias nielaisee. Hän kiskoo minut olkavarresta eteiseen ja nappaa faijan autonavaimet pöydältä. Isä istuu keittiönpöydän ääressä, kasvot suljettuina kämmeniin. Persikkakello on pysähtynyt viittä vaille kolmeen. Isä hytkyy paikoillaan. Kuulen niiskauksen. Pysähdyn, mutta Topias tempaisee minut mukaansa. (EHE 104)

On syytä huomata, että kohtauksen fokalisoija on Elsi – romaanin päähenkilö. Romaanissa kuvattu kohtaaminen viiltelystä on hyvin arka, mutta samalla etenkin nuorissa lukijoissa varmasti tunteita herättävä. Elsin henkilöhahmo on masennuksen aallonpohjalla samaistuttava ja rikkinäinen aikuisen ihmisen alku, joka ei vain jaksakaan enää yrittää. Monet väkivaltaiset ja raatavat kohtaukset olisi helpompi esittää lukijasta ja päähenkilöstä etäännyttynä, eli niin, että kuvatut tapahtumat tapahtuisivat ennemmin jollekulle toiselle henkilöhahmolle. Viiltely on kuitenkin henkilökohtainen itsensä

satuttamisen tila, minkä takia tätä tapahtumaa ei voisi kertoa kenenkään toisen henkilöahmon näkökulmasta. Raakojen asioiden on siis tapahduttava myös päähenkilölle itselleen.

Elsin viillettyä itseään liian syvälle on huomattavaa, että tällöin nykymaailman etäisen kylmä ja harmaa Topias on läsnä ja valmiina pelastamaan siskonsa. Ei isä, joka istuu lamaantuneena keittiössä. Ei äiti, joka on ulkomailla onnellisena maalaamassa uutta elämäänsä. Elsin pelastaa nimenomaan passiivinen ja etäinen Topias, joka kuitenkin tuntuu muistavan ja rakastavan siskoaan kaikesta huolimatta. Topias ei ole siis kokonaan hylännyt Elsiä toistuvista yrityksistä huolimatta. Veli haluaa pelastaa siskonsa samalta kohtalolta eli nuorena kuolemiselta, jonka Topias itse romaanin edetessä tulee kohtaamaan.

Snorttaan. Hengitän syvään. Pum-pum-pum. Sydän tykyttää nopeasti. Hiki valuu ohimoilla. Suljen silmäni. Kaikki on terävää, selkeää. Kaunista. Euforia panee kehoni ylikierroksille. - - Ahdistus on poissa. Mitään pahaa ei ole olemassa. Ei tänään. - - Tunnit katoavat. Kumarrun uuden viivan ylle, suljen toisen sieraimeni. Pum-pum-pum. Olen edes hetken elossa. (EHE 5)

Yksinäisyydestä ja masennuksesta rikkinäinen Elsi on liian väsynyt jatkamaan enää elämässään eteenpäin, joten hän kokeilee epätoivoisena huumeita ja viiltelyä. Syvällä sisimmässään välittävä Topias on kuitenkin pitkin romaania yrittänyt pelastaa Elsin tältä itseltään, pelastaa Elsin huumeilta. Tämä ei kuitenkaan onnistu, vaan Topias tulee itse ottaneeksi yliannostuksen:

”Topias, Topias!” Ei vastausta. Topiaksen syke on niin korkea, ettei sitä voi edes mitata. Hän on kauttaaltaan hien peitossa. Topias ei kohdista katsettaan mihinkään. Pupillit peittävät iirikset. Hän puristaa kädessään jotain, mutten saa revittyä nyrkkiä auki. Hengitä. Hengitä. Hengitä. Topias sätkii vieressäni, hänen raajansa osuvat minuun. - - En pysty enää katsomaan. (EHE 192-193)

Koko romaanin ajan Elsin henkilöahmo on yrittänyt löytää uudestaan elon kipinän, jotta pystyisi pitämään perheensä koossa. Vaikka perhe on rikkinäinen, välittävät sisarukset toisistaan niin paljon, että yrittävät rikkinäisinä ihmisriekaleina pelastaa vuorotellen toinen toisensa. Elsin henkilöahmo ei kuitenkaan pysty pelastamaan Topiasta yliannostukselta, vaikka tämä kuinka tahtois.

Topiaksen kuolema tulee romaanissa yllättäen lukijan ja Elsin eteen. Kuoleman ja yliannostuksen äkillisyys kuvaa romaanissa oikeassa elämässä tapahtuvaa huumeidenkäyttöä ja sitä, kuinka milloin vain voi vahingossa tai tahallisesti ottaa tappavan annoksen myrkyllistä ja huumaavaa ainetta. Aine, joka alun perin sai sekä Topiaksen että Elsin tuntemaan olevansa elossa, muuttuukin yhtäkkiä tappavaksi ja tukahduttavan myrkylliseksi aineeksi.

”Topias on kuollut.” Kaikki pysähtyy. Lakkaan hengittämistä. Kyynelet kirpoavat silmistäni, sumentavat aulan. Tyhjyys ei ole enää valkoinen. Se on musta. Tuijotan lattiaa. Valahdan penkille. Se ei ole totta. Se ei voi olla totta. - - Miksi nyt, miksi juuri Topias. Miksen se voinut olla minä. Miksen osannut auttaa. Miksei kukaan osannut. Topias ei saa koskaan tietää, kuinka tärkeä hän on. Kuinka paljon rakastamme häntä. Kuinka kaipaamme. Kaipasimme jo kauan sitten. (EHE 196)

Kahden sisaruksen välinen suhde on niin voimakas, että toisen kuollessa myös toinen tuntee kuolevansa syyllisyyden, menetyksen ja tuskan kourissa. Topiaksen haamuhahmosta on luotu varoittava ja todellinen esimerkki siitä, mihin narkomania pahimmillaan mitä todennäköisimmin johtaa. Elsi syyllistää itseään siitä, että antoi veljensä kuolla huumeiden yliannostukseen ja siitä, että ei ehtinyt osoittamaan ja kertomaan veljelleen, kuinka rakastettu, kaivattu ja tärkeä tämä oli. Elsin henkilöhahmo heijastelee taas kerran siis todellisia, eloon jääneen surijan tuntemuksia rakkaan menettämisestä. Vaikkakin tässä kuolema etäännytetään Elsin hahmosta Topiaksen henkilöhahmoon, lukija joutuu silti kohtaamaan menetyksen kauhun, pelon ja surun päähenkilö Elsin välittämänä. Elsin henkilöhahmon pohjimmaisena tehtävänä on kertoa nuorelle lukijalle, miltä suru, kaipaus ja syyllisyys läheisen kuolemasta tuntuu. Lisäksi Topiaksen hahmon kuolemalla on kytköksiä kaikkiin huumeiden yliannostuksen uhreihin, mutta erityisen merkityksen sillon se rakentaa Kurt Cobainiin ja legendaariseen bändiin Nirvanaan, jonka suosituimman kappaleen lyriikoiden mukaisesti valojen ollessa pois päältä se jokin, ehkäpä elämä, on vähän vähemmän vaarallista.

3.2. Hold-tilassa

Elsin perheeseen kuuluvat äiti Hannele ja isä Esko sekä isovelji Topias. Elsin perhe on kuitenkin rikkonainen, sillä Elsin vanhemmat ovat eronneet jo useampi vuosi sitten, minkä seurauksena Elsin äiti on muuttanut ulkomaille uuden ja paremman elämän perässä maalaamaan. Siitä asti Elsin elämä on ollut hold-tilassa niin kuin keittiön seinällä oleva kellokin:

Vilkaisen kelloa. Se on pysähtynyt. Kuin kaikki olisi hold-tilassa. ”Meiän pitäis tiskata”, sanon. ”Mm.” ”Tääl ei kohta oo enää astioita.” Isä vilkaisee tiskivuorta, jossa kupit ja lautaset keikkuvat vaarallisesti päällekkäin. Hän seisoo kumarassa. Parta rehottaa, hiukset kiiltävät rasvaisina. En tiedä, milloin isä on viimeksi vaihtanut puhtaan paidan. (EHE 11)

Elsin isän henkilöahmo kuvataan romaanin alusta loppuun hyvin poissaolevana, ja isä ei tarjoa teini-ikäiselle, aikuisuuden kynnyksellä olevalle tyttärelleen tämän tarvitsemaa vanhemman turvaa ja auktoriteettia (vrt. Nikolajeva 2002, 119). Vanhemman tarjoamat rajat ja rajaton tuki on jotain, mitä jokainen abivuottaan viettävä nuori tarvitsisi, sillä ylioppilaskirjoitukset ovat itsessään hyvin kuormittava kokemus. Tästä johtuen isän henkilöahmo ei siis edusta romaanissa turvallisen aikuisen henkilöahmoa, vaan nykyhetken isän hahmo on litteä ja passiivinen. Elsi kuvailee romaanissa useampaan kertaan isäänsä zombiksi, johon ei saa minkäänlaista yhteyttä. Välillä kuitenkin masentunut ja elämän ilonsa hukannut isä kuitenkin yrittää parhaansa olla mukana tyttärensä elämässä:

Oveen koputetaan. Isä astuu sisään. Paistinrasva kärisee alakerrassa. Vahva chilin ja curryn tuoksu leviää huoneeseen. ”Kohta olis ruoka.” Nyökkään. Haluaisin olla syömättä ihan vain siksi, että ruoka on Taten tekemää, mutta minulla on nälkä. Isä rykäisee. ”Voitaisiin joku päivä käydä jossain, ennen kuin mun sairausloma päättyy.” ”Niin ku missä?” Isä kohauttaa olkiaan. ”No jossakin vain. Missä nyt isät ja tyttäret käy.” Minulle ei tule mieleen ainuttakaan paikkaa. Ei taida tulla isällekkään. (EHE 31)

Elsin ja isän välinen suhde on ajautunut niin huonoon tilaan, etteivät isä ja tytär osaa enää edes puhua toisilleen. Maria Nikolajeva on tutkinut lastenkirjallisuudessa usein sivuhenkilöinä esiin tulevia vanhempia. Nikolajeva toteaa, että lapsi–vanhempi -suhteeseen vaikuttaa voimakkaasti henkilöahmojen sukupuoli, sillä äiti–tytär, äiti–poika, isä–tytär ja isä–poika -suhteiden ei voi kaikkien olettaa olevan samanlaisia. (Nikolajeva 2002, 120.) Isän ja Elsin henkilöahmojen välejä hiertää selkeästi isän

passiivisuuden lisäksi tämän kyvyttömyys kohdata tyttärensä ja olla kiinnostunut hänen asioistaan. Sen sijaan isä kaipaa rakasta esikoistaan kotiin, eikä näe tytärtään ja tämän avunhuutoja.

Elsi on monessa suhteessa ulkomaille muuttaneen äitinsä kaltainen, ja suurin yhdistävä tekijä heidän välillään on maalaus:

Äiti rakastaa maalaamista. Hän haaveili kuvataiteilijan urasta jo ajat sitten. Mutta sitten syntyi Topias, sitten minä, ja haaveet jäivät. En haluaisi ajatella, että me olemme syypäitä äidin pilalle menneeseen elämään, mutta ajattelen silti. Äiti olisi voinut saada kaiken. Minä ja Topias olimme vain tiellä. (EHE 46)

Elsi ajattelee äitinsä olevan lahjakas taiteilija, jonka elämän hänen ja Topiaksen syntymät pilasivat. Elsi ei siis syyllistä itseään vain Topiaksen elämän romahtamisesta ja tämän myöhemmin koittavasta kuolemasta, vaan hän syyllistää itseään myös siitä, että syntymällä hän pilasi äitinsä haaveet, äitinsä elämän. Äitinsä elämän pilaamalla hän on samalla pilannut myös isänsä elämän, joka on romahtanut äidin vihdoin otettua ja lähdettyä uutta elämää kohti viisi vuotta sitten. *Edes hetken elossa* rakentuu vahvasti kahden aikatason vaihtelulle, jota seurataan Elsin henkilöhahmoon liittyvien takaumien avulla. Takaumissa Elsi valottaa onnen päiviä Topiaksen kanssa kuten myös niitä hetkiä, jolloin kaikki alkoi mennä alamäkeen:

Isä sanoi muutaman sanan siitä, kuinka äiti maalaa ensin viikon yötä päivää, jolloin emme malta mennä Topiaksen kanssa nukkumaan ajoissa, ja sitten nukkuu koko seuraavan viikon. Kuinka äiti ei aina muista tehdä ruokaa tai katsoa meille puhtaita vaatteita kouluun. Kuinka isä yrittää parhaansa, mutta ei pysy enää perässä. Isä ei kertonut sitä, että äiti oli saanut juuri viisi minuuttia aiemmin hysteerisen itkukohtauksen ja huutanut olevansa maailman huonoin äiti. (EHE 79)

Menneisyyden katkelmissa Elsin hahmo kertoo perheensä tarinaa ja valottaa lukijalle sitä, kuinka heidän perheensä ei ole aina ollut niin pahasti sekaisin kuin romaanin nykyisyydessä. Elsin äidillä on ollut omat mielenterveyteen liittyvät ongelmansa lasten ollessa pienempiä. Elsin isä ei kuitenkaan ole aina ollut zombi, vaan tämä on ollut perheen koossa ja pystyssä pitävä voima. Nyt tämä voimavara on kuitenkin murentunut kokonaan liiallisen paineen, surun ja taakan alaisena. Isän hahmosta on kuitenkin luettavissa samanlainen toive perheen yhdistymisestä kuin mitä Elsinkin hahmolla on:

Isä tuijottaa Topiasta ja minua suu auki. Hänen partansa on takussa, ja silmälasien linssit ovat niin paskaiset, että tuskin erotan hänen silmiään. Isä ei ole nähnyt Topiasta ainakaan kolmeen kuukauteen. ”T-Topias!”

Isä nostaa kätensä vaistomaisesti halaukseen. Hätkähdän. Hän ei yleensä halua ketään. (EHE 101)

Elsin isä on todella kaivannut poikaansa. Yhtäkkinen, isän henkilöhahmon poikkeava käytös – fyysinen ilmaisu – on jotakin, mitä isä Esko ei ilmeisesti ikinä harrasta. Isä on odottanut kotona poikansa kotiinpaluuta samalla luoden tästä haamuhahmosta jonkinlaisen pyhimyksen. Isä ei ole antanut Elsin koskea Topiaksen tavaroihin, ja tämä pojan lähdön jälkeinen trauma purkautuu yhdessä kahvipöydässä:

Kiskon Topiaksen keittiöön ja kaadan kahvin kolmeen mukiin. ”Anna se muki Topiakselle!” isä karjahtaa. ”Oon aina juonut tästä?” Olin juonut vyötiäismukista jo puoli vuotta. ”Anna se Topiakselle!” Isä kiskaisee mukin kädestäni. Kahvia roiskuu vaatteille ja läikkyä ympäri lattiaa. Kavahdan kauemmas. Kahvi on tulikuuma. ”Mitä vittua sä teet?” huudan. - - Topias ei koske mukiinsa. Kaadan itselleni kahvia Topiakselle kattamaani mukiin, mutta jään seisomaan tiskialtaan luo. Isä istuu Topiaksen viereen. Topias siirtyy aavistuksen kauemmas. (EHE 102)

Isä on kokenut kaksi hylätyksi tulemisen kokemusta; ensin hänen vaimonsa ja sitten hänen esikoisensa. Kaksi perättäistä traumaa lamaannuttaisi kenet vain ja tämän vuoksi isä on tuntunut unohtaneen tyttärensä kokonaan. Nyt, kun Elsi tekee, mitä isä eniten toivoo, hän ei saa minkäänlaista positiivista reaktiota. Isässä ei näy Topiaksen kotiin paluunkaan jälkeen merkkejä elon kipinästä vaan ainoastaan lisää passiivista ja purkautumatonta energiaa:

”Sä saatana halusit Topiaksen takas himaan, ja nyt mä toin sen! Sä et oo mitään muuta vuoteen halunnutkaan”, huudan ja yritän hakea isän katsetta. ”Sä itket öisin, et oo enää täysipäiväisesti töissä, sä et näe ketään, keräät Topiaksen tavaroita sen vanhaan huoneeseen ja pyrit pitämään ne järjestyksessä, jollasessa ne ei ikinä Topiaksella pysyis. Sun päähän ei vuorokauden sisällä mahdu mitään muuta kuin se, että Topias ja mutsi tulis himaan. Sä et vittu enää elä!” (EHE 103)

Topiaksen paluun aikana Elsi vihdoin sanoo isälleen sen, mitä hän todella ajattelee. Purkaus on juuri ja juuri täysi-ikäisen Elsin henkilöhahmon suuri tunteellinen kuohu, mutta sen vaikutus isään jää hyvin laimeaksi. Isä ei sano mitään. Isän ja tyttären välistä suhdetta ei tunnu olevan edes olemassa, sillä isän kaikki aika menee vain hänen entisen vaimonsa ja Topiaksen murehtimiseen. Elsin purkaus kuvaa suoraan lukijalle niitä tunteita, joita turhautunut nuori ja kasvava aikuinen pitää sisällään.

Isä istuu keittiössä, hän tuijottaa ikkunasta ulos. Seinäkello on pysähtynyt puoli seitsemään. Sekuntiviisari yrittää päästä tuntiviisarin ohi, mutta ei onnistu ja jää vapisemaan tuntiviisaria vasten. Pöydällä on avonainen ristikkolehti, joka on sotkettu täyteen viivoja ja ympyröitä. Sotkun alla on kirjaimia, nimiä. Topiaksen ja minun nimeni vierekkäin, allekkain, ketjussa, päällekkäin. Isä on kalpea, hänen partansa on takkuinen ja tahmea. Silmät punoittavat. ”Iskä?” (EHE 164)

Romaanissa kuvataan useaan otteeseen isää ja keittiön seinäkello; molemmat ovat tietynlaisessa hold-tilassa molempien toiminnot pysähtyneinä. Pysähtynyt kello kuvattuna yhdessä isän henkilöahmon kanssa kuvaa isän henkilöahmon kyvyttömyyttä liikkua eteenpäin elämässä. Isän henkilöahmo junnaa elämässään paikallaan, eikä pääse menneisyyden haamuista ja kipeistä muistoista yli. Isän ja Elsin henkilöahmoa yhdistää samanlainen kaipuu menneisyyteen, jolloin kaikki oli paremmin. Topias ja äiti ovat lähteneet kotoa ja etenkin äiti elää uutta elämäänsä onnellisena. Sillä välin kuitenkin kotona kaikki on seisahtunut paikoilleen, mitä taas Hannele, Elsin äiti, ei ymmärrä:

”- - Mietin kuitenkin, pitäisikö sun yrittää selvittää asiat isän kanssa. Isä on kuitenkin siellä. Kyllä sekin kuuntelee ja tietää, kuinka vaikeaa tuossa iässä on. Ymmärrät varmaan, että me ollaan kuitenkin erottu Eskon kanssa jo monta vuotta sitten. Eskonkin pitäisi mennä elämässä eteenpäin. Haleja, äiti.

P.S. Sano Topiaksellekin terveisiä”

Päässä räjähtää. Puristan silmäni kiinni. En voi kertoa Topiakselle mitään saatanan terveisiä. Eikö äiti tajua? (EHE 185.186)

Elsin äiti Hannele ei ole juuri ollenkaan kirjassa läsnä. Hänen äänensä kantautuu kirjan sivuille ja Elsin elämään tekstiviestien kautta. Nämä satunnaisesti lähetetyt viestit ovat pinnallisia vastauksia ei oikein mihinkään. Elsi on yrittänyt saada äitiinsä kontaktia kertomalla tälle kaiken huumeiden käyttämisestä ja Kallesta, mutta äiti yrittää saada Elsin vain kääntymään isänsä puoleen. Elsin äiti osoittaa siis tietynlaista kyvyttömyyttä äitiyteen, vaikkakin Nikolajeva (2002, 117) onkin korostanut, ettei mimeettisen tarkastelun alaisena olevia vanhempien henkilöahmoja saa arvostella vanhemmuuden hyvyden tai huonouden mukaan. Elsin henkilöahmo ei kuitenkaan kestä itsensä täydellistä sivuuttamista ihmiseltä, jota hän tarvitsisi enemmän kuin mitään:

”Äiti, äiti!” Äiti ei riennä apuun. Äiti ei tule pelastamaan. Äiti ei välitä. Äitiä ei kiinnosta. Hän ei edes lukenut viestejäni kunnolla. Äiti ei ole tavannut Topiasta ainakaan viiteen vuoteen. Nyt kaikki luiskahtaisi hänen käsistään kuin saippua, kuluisi, pienenisi, liukenisi. Kaikki katoaisi. (EHE 191)

Äidin menettäminen on Elsin elämän isoimpia traumoja; se on haava, joka ei milloinkaan tule korjaantumaan. Elsi ei kestä äitinsä lähdön seurauksia, sillä hän ei voi ymmärtää äitinsä toimintaa. Äidin itsekkään henkilöhaahmon kautta valotetaan lukijalle äitiyden nurjaa puolta: kaikista naisoletetuista ei ole äideiksi. Tämä ei kuitenkaan ole syntyvän lapsen vika. Rikkinäisen perheen lapsina Elsi ja Topias yrittivät selvitä omillaan, ja Elsi toimii perhettään yhdessä pitävänä liimana tässä kuitenkin onnistumatta. Elsin henkilöhaamo edustaa perinteikästä nuortenkirjallisuuden haahmoa, joka todella kaipaaisi vanhempiensa tukea ja turvaa (Nikolajeva 2002, 119), mutta ei kuitenkaan saa sitä, sillä perheen todellinen tukipilari isä on romahtanut pysyvästi. Kukaan ei ole siis enää läsnä pitämässä Elsiä pystyssä, ja hold-tilakaan ei voi kestää ikuisesti.

3.3. Toxic – huumeita ja ystäviä

Edes hetken elossa pitää sisällään useampia perheen ulkopuolisia haahmoja, mutta Elsin henkilöhaahmon kannalta tärkeimpiä sivuhenkilöitä on Salla ja Kalle. Romaanin alkaessa esitellään Elsin paras ystävä Salla. Sallan haamo on mielenkiintoinen, sillä tämä asuu yksin ja tällä on ongelmallinen suhde äitiinsä aivan kuten on Elsilläkin. Tässä on nähtävissä tietynlainen yhtymäkohta Tiaisen *Aateveljiin*, jossa myös päähenkilöllä ja parhaalla ystävällä on samanlaisia ongelmia perheen kanssa. Tämä voi olla tarkoituksellista tai tarkoituksetonta, mutta joka tapauksessa tällainen ystävyysuhde kuvastaa nuorelle lukijalle sitä, kuinka jokaisella meistä pitäisi olla vähintään yksi hyvä ystävä, jolle pystyisi puhumaan kaikesta, myös niistä kaikista kipeimmistä asioista.

Sallalla on aluksi hyvin vahva ja positiivinen vaikutus Elsin elämään, ja näiden kahden henkilöhaahmon välistä suhdetta määrittää myös musiikki:

Salla nousee sohvalta ja laittaa Britney Spearsia soimaan puhelimestaan. - - Sallalla on ihmeellinen taito osata piristää, vaikka toisella olisi paha olo. ”Me tanssitaan vaikka koko Britneyn tuotanto läpi, jos se on siitä kiinni!” Tanssin. Tuntuu ettei pitäisi. Ettei pitäisi olla hauskaa, ettei saisi naurattaa. Toxicin jälkeen haukomme henkeä. (EHE 10)

Sallan ja Elsin välinen ystävyys esitellään siis samanlaisena, yhtä vahvana suhteena kuin mitä Elsin ja Topiaksen välillä on. Huomattavaa kuitenkin on, että Sallan kanssa Elsi kuuntelee erilaista musiikkia verrattuna Topiaksen kanssa kuunneltavaan Nirvanaan. Britney Spearsin ikoninen ja pirteä pop-musiikki kuvastaa hyvin Sallan henkilöahmoa, joka tarjoaa Elsille tarvittavia energian pirskahduksia. Elsin henkilöahmolla kuitenkin on hyvin negatiivisia ja myrkyllisiä ajatuksia, minkä takia Spearsin ”Toxic” tuntuu erityisen hyvin sopivan tilanteeseen. Kerran popin prinsessaksi tituleeratun artistin musiikki toimii kuitenkin Kurt Cobainin kaltaisena uhkaavana ennusmerkkinä, sillä Elsin tuleva romahdus ja hiusten kaljuuksi ajelu muistuttaa paljon Britneyn Spearsin myöhempiä elämänvaiheita 2000-luvun puolivälistä. Romaanin alussa kuitenkin kaikki tuntuu olevan näiden kahden ystävyksen välillä hyvin, ja elämä on yhtä iloa ja menestystä niin kuin Britneynkin musiikki ja ura oli aikoinaan.

Elsin ja Sallan ystävyys jää kuitenkin pian tauolle – myöskin eräänlaiseen hold-tilaan – kun Elsi tapaa yhtenä päivänä koulunsa pihalla salaperäisen vanhemman pojan, Kallen:

”Oot varmaan kelannu jo jonkin aikaa, missä sun veljes majailee”, jätkä huutaa ja astuu lähemmäs. - - Tietääkö tyyppi jotain Topiaksesta? Onko Topias pyytänyt häntä tulemaan? En voi jättää asiaa tähän. Oli pakko saada tietää. Kävelen jätjän luo. ”Oonko oikeessa?” tyyppi kysyy ja niiskauttaa. - - ”Kalle.” (EHE 29)

Kalle ilmaantuu yllättäen Elsin elämään, aivan kuin joku olisi kertonut Kallelle, mistä Elsin löytäisi. Elsi ei kuitenkaan kyseenalaista pojan ilmaantumista elämäänsä, vaan hän uskoo vilpittömästi Kallen hyviin tarkoituksiin. Kallen henkilöahmo saa heti ison roolin Elsin elämässä: Kalle on yhteys kadotettuun Topiakseen. Aluksi Kallen ainoa päämäärä onkin kertoa Elsille, että hänen luonaan majaileva Topias on ihan kunnossa:

”Topias on ihan kondiksessa.” - - ”Mitään vakavampaa ei oo sattunu. Se pärjää”, Kalle sanoo. ”Pitäiskö ton jotenki lohduttaa? Miksei Topias tullu ite kertomaan?” ”Ei se – en mä tiedä. Mun mielestä sun piti saada tietää.” En sano mitään. Odotan, että Kalle jatkaisi.

”En oo kertonu Topiakselle, et tulin tapaamaan sua - -” (EHE 30)

Kalle on siis ilman Topiaksen lupaa etsinyt Elsin käsiinsä. Kallen henkilöahmo on tavallinen arkinen henkilöahmo, joka painii omien ongelmiansa kanssa (vrt. Nikolajeva 2002, 36–37). Samalla kuitenkin henkilöahmo näyttäytyy tietynlaisena sankarina, joka pelastaa sisaruksien elämän:

”Miten te tutustuitte Topiaksen kaa?” ”Ai miten tutustuttiin? Raahasin sun veljen ojasta tänne. Oli tukehtua oksennukseensa. Long story short.” En sano mitään. Topias ei saisi syyttää Kallea enää mistään. Olemme hänelle varmaan molemmat velkaa.” (EHE 44)

Kalle siis on löytänyt ja pelastanut Topiaksen tämän otettua yliannostuksen. Kalle, siinä missä Topiaskin, on mielenkiintoinen henkilöhahmon hybridi. Kallen hahmossa tuntuu olevan kaksi puolta: sankarillinen puoli, joka pelastaa Topiaksen useamman kerran yliannostuksen kourista, sekä lisäksi vie Elsin sairaalaan tämän yritettyä itsemurhaa. Samalla kuitenkin Kallen henkilöhahmo on moraalisesti hyvin arveluttava, sillä tämä toimii romaanissa kaiken mahdollistajana. Kalle on sekä Topiaksen että Elsin lähde huumeisiin:

”En mä saanu ku vajaan gramman. Jouduin maksamaan ihan ylihintaa ja aika paskaa toi on, testasin. En kyllä enää hae noilta, vittu mitä kuse-.” Topias pysähtyy. Hän pudottaa reppunsa lattialle. Hän tuijottaa vuoroin minua, vuoroin Kallea. Rasvaiset hiukset roikkuvat kasvoilla. ”Topias”, sanon. ”Sä lähet täältä nyt veke.” Nousen. Yritän halata Topiasta, mutta hän työntää minut pois. Topias mulkaisee Kallea.

”Mitä vittua sä teet mun systerin kanssa?” (EHE 35-36)

Kallen henkilöhahmo on siis hyvin kaksijakoinen, ja Topiaksen hahmo tietää tämän. Isoveljen elkein Topias suojelee sisartaan Kallelta, mutta turhaan:

”Suna en lähtis tohon”, Topias tokaisee. ”Mihin?” ”Älä esitä Elsi. Et oo ensimmäinen, etkä olis viimeinenkään. Kallen ei pitäis saada kaikkea, mitä se sattuu haluamaan. - - ”Älä oo idiootti.” (EHE 39)

Elsin ja renttumaisen Kallen välille syntyy jonkinlainen romanttinen suhde, vaikka suurimmiltaan osin suhde on vain fyysisten ja lihallisten tarpeiden täyttämistä. Elsin henkilöhahmo kuitenkin voi romaanin edetessä yhä huonommin ja huonommin, minkä takia Kallesta riippuvainen Elsi aloittaa huumeiden käytön ja näin riippuvaisuus Kalleen vain syvenee. Elsin maailma kuitenkin romahtaa, kun Kalle toimii juuri niin kuin Topias on ennustanut:

”Anna mulle jotain.” Kalle ei vastaa. Jouset natisivat hänen allaan. ”Vittu, tuu alas sieltä ja snorttaa mun kaa.” Kalle pysähtyy ja pomppaa trampoliinilta maahan seisomaan. ”Entä jos sanon ei?” Kalle kysyy. ”Miten niin ei?” - - Kalle tuijottaa minua hetken. Kuin hän punnitsisi sanojaan. ”En tarvii sua enää.” (EHE 93)

Kalle hylkää siis Elsin, jättää tämän aivan niin kuin kaikki muutkin ovat romaanissa tehneet. Sisäisesti rikki oleva ja huumeiden armolla elävä Elsi ei tiedä mitä tehdä, minkä takia Elsin hahmo lopulta muuttuu. Aiemmin totesin, kuinka yleensä lukijoina odotamme päähenkilöiden tekevän lukukokemuksemme aikana muutoksen kohti parempaa, mutta Elsi on tästä poikkeava päähenkilö (vrt. Nikolajeva 2002, 63–64). Elsin henkilöahmo luisuu romaanin edetessä syvemmälle ja syvemmälle ja muuttuu yhä huonompaan suuntaan. Elsi alkaa käyttää huumeita, satuttaa itseään aina vain pahemmin, ja lopulta hän käy myös fyysisesti muiden henkilöahmojen päälle:

”Vitun kusipää. Eti mulle, tee vittu jotain!” En tiedä, missä vaiheessa Kalle on kiskonut housut jalkaansa ja seurannut minua. Hän ei katso minua silmiin. - -
”Vittu tapan sut!” Heittäydyn kohti Kallea ja tartun häntä kurkusta. Kallen iho on lämmin, hikinen. Tunnen jänteet kämmenissäni, tiheän pulssin sormissani. Kallen kasvot vääntyvät. (EHE 129)

Muutos Elsissä tapahtuu huumeiden vaikutuksen alaisena, tai oikeastaan huumeista johtuvien vierotusoireiden takia. Eli toisin sanottuna Elsin henkilöahmossa havaittava muutos huonompaan on Kallen henkilöahmon vaikutusta. Kalle on mahdollistanut Elsin huumeiden käytön ja lisäksi vielä tarjonnut tälle ensimmäisen viivan nenään vedettäväksi. Näin ollen Kallen henkilö on hyvin keskeinen henkilöahmo juonen ja päähenkilö Elsin kannalta, mutta tämä ei kuitenkaan nouse juonen ja Elsin katalyytiksi.

Elsi pahoinpitelee romaanin loppupuolella parhaan ystävänsä Sallan, kun tämä paljastaa jotakin hyvin suurta Elsille Topiaksen kuoleman jälkeen:

”Mä-käskin-Kallen-tulla-hakemaan-sut-koulun-pihalta.” ”Mitä?” Katson Sallaa, kulmani kurtistuvat. Odotan. Salla kääntyy pois päin minusta. Hän alkaa täristä. ”Mä – mä käskin Kallen tulla hakemaan sut koulun pihalta”, Salla henkäisee. - - ”Sä – sä siis tiesit koko ajan! Vitun huora!” Ponkaisen pystyyn sängyltä. Salla perääntyy ovea vasten. Kurt Cobain hänen takanaan rytistyy. - - Olin etsinyt koko ajan syyllistä väärästä paikasta. Syytin itseäni, syytin Kallea. Oikea vastaus Topiaksen kuolemaan seisoo edessäni. ”Älä saatana yritä. Sä näit, kuinka faija jäi sairauslomalle. Kuinka mutsi lähti. Kuinka yksin mä olin. Kuinka vitun hajalla mä olin, ja vittu varmaan tiesit, missä mä kävin! Sä käskit mun pitää taukoo. Vittu pidin sitä taukoo, pidin ihan saatanasti taukoo, kaikki meni pilalle!” Riuhtaisen Sallan viereeni. Hän ei ehdi vastustella. Kaadan hänet sängylle, painan käteni kurkulle. Pehmotiikeri putoaa lattialle. Salla työntää kämmeniään kasvoilleni. Puristan kovempaa. Sormet muuttuvat valkoisiksi. ”On sun syy, että Topias on kuollut!” Salla yrittää huutaa. Potkia minuun, muttei osu. Hän alkaa kakoa. Kiristän otettani. Hengitän raskaasti päin Sallan punaisia kasvoja. Salla potkii, rimpuilee. Puristan kovempaa. Kovempaa. Kovempaa. (EHE 203–204)

Katkelman esittämä kohta on hyvin tärkeä käännekohta koko romaanissa, sillä tuon katkelman avulla lukijalle selviää kaikki. Miten Kalle lähestyi tuntematonta Elsiä? Miten Kalle ylipäänsä osasi etsiä tätä? Lisäksi Sallan todellinen luonne Elsin parhaana ystävänä paljastuu. Osittain romaanissa taustalle jäävä Salla onkin tiennyt koko ajan kaiken ja on vielä lisäksi elänyt jonkinlaisessa romanttisessa suhteessa Topiaksen kanssa. Etäisyydestään huolimatta Sallan henkilöhahmon rooli ei kuitenkaan ole pieni, vaan Salla on koko romaanin katalyytti, tapahtumien ja juonen alulle paneva voima. Salla lähettää Kallen Elsin luo, mistä koko romaanin nykyajan tapahtumat alkavat.

Sallan ja Elsin ystävyys kuvataan romaanissa tavallisena parhaiden ystävysten välisenä, kunnes se muuttuu myrkylliseksi petollisuudeksi aivan kuten Britney Spearsin laulussa lauletaan. Spearsin sanoitukset kuvaavat kuitenkin sekä Elsin ja Kallen välistä suhdetta että myös Sallan ja Topiaksen välistä suhdetta. Nuoret ovat kaikki ajautuneet keskenään vahingollisiin suhteisiin, jossa jokainen tekee toisilleen pahaan. Elsin henkilöhahmon käyttämä fyysinen väkivalta on tämän jäävuoren huippu. Kohtauksessa väkivalta siis fokalisoidaan kertojan eli tekijänä ja kokijana olevan Elsin näkökulmasta.

Tällainen vahvan ja väkivaltaisen tytön rooli on kotimaisessa nuortenkirjallisuudessa uutta, sillä aiemmin oletetut tyttöhahmot ovat toisintaneet heille annettuja piirteitä ja käytöksen malleja. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden henkilökuvauksen traditioon ei aiemmin ole kuulunut väkivaltaisen naisoletetun hahmon rooli. (ks. Nikolajeva 2005, 149–150.) Näin ollen romaanissa ei siis esiinny toksista maskuliinisuutta, sillä pahoinpitelevän miehen sijasta *Edes hetken elossa* kertoo henkilöhahmojensa avulla nuorille lukijoille narratiivin, jossa nainen ei ole miestä heikompi, vaan yhtä lailla naishahmo on kykeneväinen pahoinpitelemään miesoletetun hahmon.

4. RIKKI REVITYT – unohduksesta koston

Rikki revityt kertoo 17-vuotiaasta Evestä, joka on vähitellen itsenäistymässä ja siirtymässä kohti aikuisuutta. Evellä on äiti, isä Jukka ja isovelipuoli Jiska. Mielenkiintoista hahmojen nimeämisessä on se, että kaikilla muilla Even läheisillä on oma nimensä, mutta läpi romaanin Even ja Jiskan yhteisestä äidistä puhutaan *äitinä*, ei tämän omalla nimellä. Tämä luo tietynlaista eriarvoista henkilöasetemaa romaaniin, sillä yleensä keskeisillä henkilöhahmoilla on myös oma nimi, Even ja Jiskan äidillä ei. Romaanin alkaessa Evellä on myös poikaystävä Juuse, ja myöhemmin romaanin edetessä Eve alkaa seurustelemaan maahanmuuttajataustaisen Micken kanssa.

Rikki revityissä käsitellään sisarusuhdetta ja Evellä ja Jiskalla on sama äiti, mutta eri isät, sillä Jiskan biologinen isä on kuollut jo vuosia sitten. Jiska ja Eve ovat siis sisaruspuolia, mikä antaa uuden perspektiivin henkilöhahmotutkimukselleni. Jiskan oikea isä on perheessä hyvin visusti vaiettu tabu, mitä Eve ihmettelee syvästi. Lisäksi Jiskalla itsellään on vakavia ongelmia narsismin kanssa, ja hänen käytöksensä terrorisoi koko perhettä.

On veljeni ainakin mestari yhdessä asiassa. Hänellä on uskomaton taito saada läheisensä kärsimään. (RR 172)

”Kyllä... kyllä se vielä joskus muuttuu.” Äiti nikottelee olkapäätäni vasten.
”Kyllä se vielä fiksiuntuu sitten kun se...” *Niin milloin? Milloin se muuttuu?*
En sano sitä ääneen, mutta olen lakannut uskomasta Jiskan muutokseen jo kauan sitten. Siihen tarvitaan ihme. Minä en ole uskonut ihmeisiin enää moneen vuoteen. (RR 8-9)

Rikki revityissä kuvataan sitä, kuinka lapsuudessa aiheutetuista traumaista kehkeytyy narsistinen persoonallisuushäiriö ja kuinka narsistinen perheenjäsen satuttaa läheisiään. Tarina on siis kuvaus uhreista, jotka koittavat selviytyä traumaattisista kokemuksista erilaisin keinoin.

Rikki revityissä on yhtymäkohtia sekä Tiaisen *Aateveljiin* että Söderholmin *Edes hetken elossa* -romaanin. *Rikki revityissä* kuvataan pahaa väkivaltaa ja rasismia sekä lisäksi turvan tarpeen ja etäisten vanhempien välillä tasapainoilua. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja narsismi nostavat päätään, ja romaani onkin hyvin riippuvainen sen henkilöhahmoista, sillä romaanissa tapahtuu juonellisesti paljon ja henkilöhahmot ovat tässä romaanissa olennaisia juuri juonen kannalta.

Tulen käsittelemään seuraavissa alaluvuissa *Rikki revittyjä* hyvin samankaltaisesti kuin aiempia tutkimuskohteitani. Aloitan ensimmäisessä alaluvussa Even ja Jiskan välisestä sisarussuhteesta, johon antaa uutta ulottuvuutta se tosiasia, että he ovat toistensa sisarpuolia. Seuraavassa alaluvussa käsittelen vanhemmuuden käsitettä, ja Even sekä Jiskan vanhempia ja näiden henkilöhahmojen vaikutuksia toisiinsa. Kolmannessa alaluvussa otan käsittelyyn Jiskan avopuolison Linnean ja tämän tyttären Martan sekä näiden vaikutuksen Even henkilöhahmoon ja tämän toimintaan. Evellä on romaanissa myös ystäviä ja poikaystävät Juuse ja Micke, mutta rajaan nämä hahmot tämän analyysin ulkopuolelle.

Pidän siis analyysini keskiössä Even perheen ja Jiskan uuden perheen Linnean ja Martan kanssa, sillä näiden kaikkien hahmojen toiminnan keskipisteenä on Jiskan henkilöhahmo ja tämän ongelmat. Micken hahmon kautta romaanissa tuodaan esille rasismia ja väkivaltaa, mutta näkökulma on *Aateveljiin* verrattuna toinen, sillä Even uusi poikaystävä Micke on rasismin kohteena, uhrina. Juusen ja Micken hahmot ovat kytköksissä Eveen, mutta romaanissa heidän tarinansa, niin kuin Even muiden ystävien tarinat jäävät Even perheen tarinan varjoon. Analyysini keskittyy siis perheen sisäisiin ongelmiin ja siihen, miten henkilöhahmot toimivat suhteessa toisiinsa. Micke ja Juuse ja heidän välinsä Eveen nousevat tutkimuksessani esille sellaisissa kohdissa, jotka ovat relevantteja/olennaisia esimerkiksi Even ja Jiskan sisarussuhteen tutkimisen kannalta

4.1. Sirpaleinen sisarussuhde

Eve ja Jiska ovat sisaruspuolia, joilla on yhteinen äiti. Sisarpuolet sopivat hyvin nykynuortenkirjallisuuteen, sillä uusperheet ja sisarpuolet ovat yhä yleisempiä oikeassa maailmassa, jota kirjallisuus heijastelee (Nikolajeva 2002, 122). Romaanissa minäkertojan roolissa toimiva Eve on siis kirjan päähenkilö, ja Jiska taas sen sivuhenkilö, vaikkakin Jiskan henkilöhahmon toiminta on avainasemassa romaanin juoneen nähden. Jo romaanin ensimmäisillä sivuilla lukijalle annetaan vihjeitä sisarusten väleistä ja siitä, että jokin ei ole ihan kunnossa:

Vien kahvikupin Jiskalle ja palaan itse saarekkeen luo. Katson salaa veljeni elekieltä, jota olen oppinut lukemaan kuin avointa kirjaa vuosien saatossa. Jokin kireys hänen vartalossaan on selvästi helpottanut. (RR 21)

Yllä olevassa katkelmassa kuvataan kohtausta, jossa Jiska on tullut siskonsa luo kylään ja vaatinut tätä keittämään itselleen kahvia. Eve on tilanteessa hyvin varautunut, sillä hän on oppinut analysoimaan velipuoltaan tarkasti. Katkelmassa vihjataan jo lukijalle, että sisarusten menneisyydessä on haamuja, joita kukaan hahmoista ei mieluusti muistele:

Näen ovenraosta, että Jiska istuu huoneessa. Pelottaa. Ehkä se on taas pahalla päällä. Niin kuin aina. Horjahdan. Käteni osuu hänen huoneensa oveen. Kuuluu kolahdus. Jiskan pää kääntyy katsomaan minua. "Moi veli." Rinnassani sävähtää. Jiska tuijottaa minua. Puristan t-paitani helmaa ja pakotan itseni kävelemään sängyn viereen. Tartun hänen käteensä. Se tuntuu tavalliselta pojan kädeltä. Minun veljeni kädeltä. Katselemme toisiamme. Hän ei vedä kättään pois. Ehkä hän ei olekaan pahalla päällä. Hyppään Jiskan syliin. Painan poskeni hänen poskeaan vasten. Pitkä tukka tuoksuu shampoolta. Samalta kuin isän tukka. Lasken kuuteen. Hän ei ole vetänyt itseään vielä pois. Seitsemän. Minun veljeni. Minun isoveljeni. Kahdeksan. Pam! "Jiska mikä sulle..." Mätkähdän maahan. Jiska niiskuttaa. - - Anteeksi Jiska. Minun piti vain lohduttaa. (RR 25, kursivointi alkuperäinen)

Romaanissa on useita kursiivilla ilmaistuja takaumia, joita Eve muistelee. Tämäkin romaani siis rakentuu *Edes hetken elossa* -romaanin tapaan nykyajan ja menneisyyttä valottavien takaumien vaihtelulle. Romaanin nykymaailmassa ja nykyajassa Jiskan ja Even välit vaikuttavat olevan päällisin puolin kunnossa, ja heidän henkilöhahmonsia kykenevät näennäisesti tulemaan toimeen. Even pinnan alla kuitenkin kytee suuria ja katkeria tunteita velipuoltaan kohtaan. Even henkilöhahmon takaumien kautta lukijalle kuvataan sitä, kuinka Eve ei ole koskaan voinut luottaa velipuoleensa, ei edes heidän ollessaan lapsia, sillä Jiska on aina käyttäytynyt ristiriitaisesti. Eve ei ole saanut välillä edes halata veljeään ja välillä Jiska on taas ollut maailman paras veli:

"Tuus nyt lähemmäs pikkusisko, että kuulet tätä satua." Hilaudun varovasti kiinni Jiskaan. Kuuntelen, miten se alkaa lukea minulle satua Nalle Puhista, Puolenhehtaarin metsästä ja Risto Reippaasta. Tuntuu hyvältä olla tässä. Isoveljen vieressä. Kuunnella kirjaa ja isoveljen ääntä, joka ei ole koskaan kuulostanut näin kivalta. - - Puristan kirjan rintaani vasten. Nalle Puhista tuli paras satu, jonka tiedän. (RR 258, kursivointi alkuperäinen)

Jiskalla on siis ollut myös hyvät hetkensä, ja Jiskan henkilöhahmo vaikuttaa syvästi Even henkilöhahmoon. Sivuhenkilönä Jiska on myös juonen kannalta hyvin tärkeä, sillä tämän hahmon toiminnan kautta alkaa koko juonen rakenne muodostua. Jiskan hahmolla on

hyvin vahva vaikutus muihin romaanin henkilöihin, etenkin Eveen, joka näkee silti veljensä läpi.

”Sun veli vaikutti kivalta.” Micken huulet ovat kaartuneet jälleen hymyyn. Pienet kuopat leikittelevät poskille. *Tietäisitpä vaan.* (RR 40)

”Onks toi meille?” änkytän saaden Linnealta vähän häkeltyneen katseen. Jiska naurahtaa kuitaten ihmettelyni vitsinä. ”Tietenkin on. Niin että onnea sitten vaan uuteen asuntoon, siskoseni.” Tartun kirjekuoreen. *Onko veljeni ostanut minulle lahjan? Veljeni, joka ei ole koskaan, siis koskaan antanut minulle yhtään mitään.* - - Kortin välistä pilkistää sadan euron lahjakortti Ikeaan. (RR 56-57, kursivointi alkuperäinen)

Kuten yllä olevista katkelmista tulee esille, Jiska todella osaa olla mukava perheen ulkopuolisia henkilöitä kohtaan. Jiskan henkilöahmolla tuntuu olevan kaksi eri persoonaa, ja tämä mukavan isovelihahmon persoona tulee esille vain uusien tuttavuuksien edessä. Katkelmista alempi kuvaa kohtausta Even ja Juusen tupareista, joihin Jiska on tyttöystävänsä Linnean kanssa tullut vieraaksi. Aluksi Jiska tosiaan esittää täydellistä ja huolehtivaista isoveljeä, mutta jo seuraavassa hetkessä Jiska on tekemässä tuhojaan:

”Jätä semmoset neekerirunkkarit rauhaan”, veljeni sulkee suustaan suoraan korviini. Sanat on suunnattu vain minulle. Juuse ei puhelultaan kuule häntä. Jähmetyn paikalleni. ”Kuulitko. Kyllähän sen näki, että se oli sulle ystävällinen vain pillun takia.” Askel, askel. Kiinnivedetty parvekkeen ovi. Jiska on poissa. Niin kuin äskeistä ei olisi ollutkaan. - - *Naamion riisuminen.* (RR 59, kursivointi alkuperäinen)

Jiskan henkilöahmo on siis hyvin kaksinaamainen ja viekas hahmo, jolla on useampia naamioita, joita tämä käyttää ja näin ollen toimii täysin tietoisesti haluten satuttaa ja loukata sisartaan. Viekkään ja ovelan, naamioiden taakse kätkeytyvän Jiskan päämääränä on murtaa sisarensa vuorottelemalla kahden niin sanotun persoonansa tai naamionsa takana:

”Mä huomaan, että sä oot ottanut jostain mulle hennettä nenään. Sori sit vaan.” Mulkaisen häntä ripsieni alta. Tämä oli taas hänen näennäinen anteeksipyyntönsä. Sellainen, joka tuleville näyttelijöille teatterikoulussa opetetaan. Sellainen, joka tuntuu kerta toisensa jälkeen menevän läpi kaikille muille paitsi minulle. Joskus tuntuu, että minä olen maailman ainoa ihminen, joka näkee hänen lävitseen ja huomaa, ettei sanojen takana ole oikeasti katumuksen ripettäkään. (RR 74-75)

Jiska sivaltaa ja loukkaa, muttei kadu tekojaan. Ihmettelee vain, miksi Eve on niin kylmä häntä kohtaan eikä arvosta ja kunnioita veljeään. Eve taas tuntuu olevan romaanissa ainoa, joka näkee velipuolensa todellisen luonteen. Jiskan ja Even sisarussuhde on hyvin ongelmallinen, osittain siitäkin syystä, että he ovat toistensa sisarpuolia. Nikolajeva kirjoittaa, kuinka yhä useammat kirjailijat tarttuvat sisarpuolten suhteiden ongelmallisiin kohtiin, sillä ongelmat uusperheiden välillä ovat yleisiä ja yleistymässä. (Ks. Nikolajeva 2002, 122.) Näin ollen Even henkilöhahmon tehtävänä on toimia epätasapainoisen sisarussuhteen nyrkkeilysäkkinä, jossa nuorempi sisarpuoli on aina alakynnessä ja ottaa haavoittuvaisena iskut vastaan.

Maailma on julma ja ruma. Niin ruma, että sen kauneutta on nyt vaikea nähdä, vaikka se istuu tälläkin hetkellä vieressäni. Jälleen veljeni saa minut itkemään. Mutta tällä kertaa katkeruuteen ja vihaan sekoittuu uusi tunne. Säälin häntä. (RR 211)

Jiskan ja Even henkilöhahmot herättävät molemmat romaanin edetessä empatiaa lukijassa. Molempien henkilöhahmot kuvastavat nuorelle lukijalle uhriksi joutumista ja siitä selviytymistä. Vaikka romaanin nykyajassa elävä Jiska on hirviö, ei hän aina ole ollut sellainen, vaan hänkin on ollut ihan tavallinen poika. Tuo tavallinen poika herättää lukijassa empatiaa, jota sekä Maria Nikolajeva että Bettina Kümmerling-Meibauer ovat tutkineet.

Nikolajeva (2014) tarkastelee teoksessaan *Reading for Learning: Cognitive Approaches to Children's Literature* sitä, minkä takia me lukijoina välitämme henkilöhahmoista. Kümmerling-Meibauer (2012) puolestaan kirjoittaa artikkelissaan ”Emotional Connection: Representation of Emotions in Young Adult Literature” siitä, miten tunteet ilmenevät hänen käsittelemässään kolmessa nuortenromaanissa ja millä tavalla nämä tunteet ovat kytköksissä lukijan tunteman empatian kehittymiseen. Artikkelissa esitelty kolme nuortenromania pitävät sisällään päähenkilöt, jotka eivät kykene tuntemaan empatiaa erinäisistä syistä, mutta Kümmerling-Meibauerin (2012, 129) mukaan lukijat silti pystyvät kehittämään empatian tunteita näitä tunnekylmiä hahmoja kohtaan. Näin ollen lukija voi oppia välittämään ja tuntemaan empatiaa myös Jiskan sivuhahmoa kohtaan, jota on lapsena käytetty seksuaalisesti hyväksi.

Even päähenkilö on vierestä katsoja ja uhri, josta ongelmallinen käytös on etäännytetty. *Rikki revityissä* toistuu siis samankaltainen yhteiskunnallisen ongelman käsittelymalli kuin muissakin tutkimuskohteissani. Yhteiskunnallisen ongelman keskiössä on ongelmallinen isoveljen henkilöhahmo. Kuten *Aateveljissä*, myös *Rikki revityissä* sisarusten välinen sisarussuhde tulehtuu niin pahaksi, että se kulminoituu fyysiseen väkivaltaan, puolin jos toisin. Jiskan ja Even välille on siis rakennettu kirjallisuudessa usein toistuva henkilö vastaan toinen -asetelma, josta etenkin Eve on saanut tarpeekseen. Jiskan henkilöhahmon tarkoitus on pilata Even henkilöhahmon elämä, ja näin ollen Jiska ajaa Even kohti romaanissa tapahtuvaa muutosta.

Olemme samaa lihaa ja verta. Meillä on sama äiti, joka yhdistää meitä läpi elämämme. En halua hylätä äitiä, isää tai Linneaa. Haluan vain hylätä Jiskan. Mutta en voi. - - Huomaan taas itkeväni hänen vuokseen. (RR 155-156)

Eve päätyykin äärimmäiseen tekoon päästäkseen vihdoinkin irti veljensä varjosta. Even tarkoitus päähenkilönä on siis toimia lukijalle vahvan naiseuden ja toimijuuden ruumiillistumana, joka silti toimii moraalisesti väärin. Epätoivon hetkellä Eve ei kuitenkaan näe muuta mahdollisuutta kuin tappaa oma velipuolensa, samasta äidistä tulleen, samaa lihaa ja verta olevan veljensä.

4.2. Vanhempien vastuu

Rikki revityissä on tutkimuskohteistani mielenkiintoisin vanhempi-lapsi -suhde:

Milloin isä tulee töistä? Onko se taas koko illan pois? Missä äiti on? En näe häntä missään. Keittiöstä kuuluu pilleripurkin kolinaa. Hautaudun sohvalle niin kuin äitikin aina tekee. Vedän peiton päälleni. (RR 25)

Vanhempien henkilöhahmoja tarkastellaan useaan otteeseen Even fokalisoimana, mistä on luettavista tietynlaista kaipuuta vanhempia ja etenkin fyysisesti poissaolevaa isää kohtaan. Äiti on ollut koko Even lapsuuden ja nuoruuden passiivinen ja etäinen, kun taas Even sankari-isä on ollut aina töissä. Näin on päässyt muodostumaan tilanne, jossa Jiska on päässyt koko perheen niskan päälle uhkaillen ja terrorisoiden etenkin perheen äitiä:

”Niin annatko sä pojalles rahaa vai et?” Jiska laskee ääntään, mutta sävy on yhtä uhmakas kuin hetki sitten. ”Ei minulla ole, kyllähän sinä sen tiedät ettei...” Kuuluu kolahdus ja äidin ulvahdus, ja voin vain arvuutella, mikä sen saa aikaan. Kartta menneisyydestä polttee rinnassani. - - ”Mitä vittua...” Jiskan pupillit laajenevat hänen nähdessään minut. Hän päästää otteensa äidin kaulasta ja perääntyy muutaman askeleen. ”Sä et sanonut, että sulla on vieraita.” Jiska mulkaisee äitiä ennen kuin palauttaa katseensa minuun. Hän vetää kasvoilleen näkymättömän naamion, jonka suu kaartuu näennäiseen hymyyn. (RR 7-8)

Jiskan miesoletettu hahmo siis alistaa ja pahoinpitelee omaa äitiään, ja tämä alistaminen, pahoinpitely ja hyväksikäyttö jatkuu myös romaanin nykyajan kontekstissa. Jiskan henkilöhahmolle teoksen muut hahmot eivät ole tärkeitä ja relevantteja, ellei hän itse pääse hyötymään näistä hahmoista. Jiskan hahmo ei siis ymmärrä sanaa ”ei”:

”Kaverit on alkaneet ajella mopoilla.” Äiti sanoo Jiskalle, ettei meillä ole varaa mopoon. ”Olisko kuitenkin mahdollista, että mäkin voisin saada mopon? Ei ne nyt niin kovin kalliita oo”, Jiska yrittää uudestaan. Äiti sanoo taas, ettei meillä ole varaa siihen. Ettei ole rahaa muuhun kuin ruokaan ja laskuihin. ”Mun on pakko saada se mopo. Se helpottaa teidänkin elämää, kun mä pääsen kulkemaan miten haluan, eikä teidän tarvii kuskata mua. Tajuutko? Mun on pakko saada se.” Äiti kertoo taas saman kuin jo kaksi kertaa. Ei ole rahaa. ”Sä vitun huora puhut tänään sille miehelles ja otat siltä ne rahat. Tajuutko? Se mopo ostetaan mulle tai mä lähden tänä iltana ryyppään kaupungille pääni täyteen ja hyppään kerrostalon katolta alas. Sitäkö sä haluat? Äiti itkee. Hän ei sano enää mitään. Ei kerro, ettei meillä ole rahaa mopoon. Illalla, kun makaan sängyssä, kuulen miten äiti hiippailee Jiskan huoneen ovelle. ”Me käytiin ostamassa sulle se mopo. Vietiin se autotalliin. Pääset huomenna aloittamaan mopokortin suorittamisen, niin pääset ajamaan sillä jo pian.” Miksen minä saanut kaupasta hienoa violettiä vihkoa ja uusia kimallekyniä, vaikka olen ollut paljon kiltimpi kuin Jiska? (RR 52-53, kursivointi alkuperäinen)

Jiskan ja äidin suhde on hyvin kieroutunut. Even takaumien kautta lukijalle selviää, että Jiska osasi jo nuorena loukkaamisen ja manipuloinnin jalon taidon, jonka edessä äidin tietyllä tavalla henkisesti poissa oleva puolustuskyvytön hahmo on täysin avuton. Selvää on, että perheen äiti pelkää poikaansa ja haluaa tehdä tälle mieliksi. Äidin hahmo on siis alistunut ja antautunut poikansa valtaan jo monta vuotta sitten Jiskan ollessa vasta kehittyvä lapsi ja nuori. Näistä teinivuosista perheen voimasuhteet eivät kuitenkaan ole muuttunut mihinkään, vaan romaanin nykyajassa äidille on edelleen voimakas tarve miellyttää ja tietyllä tavalla totella poikaansa:

Äiti kantaa vielä juomat tarjolle ennen kuin istuu pöydän päähän. Paikka ja tuoli ovat edelleen samat kuin iltana, jolloin Jiska haukkui äidin ja kaatoi tuolin vasten lattiaa. Aikaa on kulunut yli kymmenen vuotta, mutta muistot ovat pysyviä. (RR 70)

Sisarusten ja äidin henkilöhahmojen kuvaamissa tilanteissa – menneisyydessä ja nykyisyydessä – Even hahmo esitetään aina sivustakatsojana. Eve ei ole siis ikinä toimijana näissä tilanteissa, vaan hänen henkilöhahmonsa on tietynlainen ulkopuolinen tarkastelija. Hänen hahmonsa on siis tietynlainen kertoja ja todistaja, joka kertoo lukijoille äidin ja Jiskan kertomusta. Eve on siis ainoa, joka todella tuntuu muistavan, mitä menneisyydessä on tapahtunut:

”Oletko sinä juovuksissa? Et voi juoda alkoholia, ymmärrätkö? Sinä olet vasta kuusitoistavuotias, herra paratkoon!” ”Ja sä pidät turpas kiinni, tajuutko? Vähän kunnioitusta, jooko? Poika on tuomassa ruokaa äidilleen, ja sä lehmä vaan paasaat mulle, etten sais juoda.” - - Herra paratkoon! Jiska! Päästä se elukka nyt menemään! Miksi hitossa sä olet tuonut elävän rusakon meidän eteiseen? - - ”Mä sanoin, että mä toin ruokaa mun perheelle. Tänään syödään jänispaistia.” - - Jiska painaa pupun lattiaa vasten ja istuu sen päälle niin kuin hevosen selässä istutaan. Rusakko kiljuu. Jiskan ote on tiukka. Nyt se laittaa toisen käden taskuun ja ottaa sieltä esiin jotain. Se on kai puukko. (RR 114-115, kursivointi alkuperäinen)

Jiskan henkilöhahmolla kuvataan olevan nuoresta asti häiriökäyttäytymistä, jonka syytä päähenkilö Eve ei ole ikinä tiennyt. Jiskalla on ongelmia äitinsä ja isäpuolensa kanssa, ja hän laittaa heille vastaan. Jiskan hahmo on todella paha, ja hänen voisi nähdä olevan *Rikki revittyjen* vastustaja tai vihamies, jolla on konflikteja muiden hahmojen kanssa (vrt. Nikolajeva 2002, 123). Even kursivoiduista takaumista saa sen käsityksen, että mielenterveydeltään horjuva ja henkisesti etäinen äiti ei ole kykeneväinen laittamaan poikaansa ruotuun, ja Eve haaveileekin aina konfliktien tullen siitä, että hänen oma isänsä olisi kotona.

Iltapala maistuu hyvältä. Haukkaan leivästä, juon hörpyn kaakaosta. Lukko räpsähtää. Onko se isä? ”Onks jotain ruokaa? Vitun kova nälkä.” En tiedä mikä äidin tuli. Hän ponnahtaa ylös sohvalta ja kävelee eteiseen. ”En ole ehtinyt laittamaan...” - - ”On siinäkin äiti kun ei osaa vittu edes ruokaa laittaa. Mitähän sä edes osaat tehdä? Et yhtään mitään. Maata vaan ja napsia niitä lääkkeitäs päivät pitkät.” Miksi Jiska on niin ilkeä? Onko se minun syyni? ”Jiska... älä. Minä en ole tehnyt mitään pahaa sinul-” ”Turpa kiinni, helvetin huora! Ilman sua... ilman sua isä eläis vielä. Jos sä et olis jättänyt sitä aikonas, se eläis. Kuuletko!” ”En minä...” - - ”Sinä vitun lumppu olet hiljaa, kun mä puhun sulle. Sä et tiedäkään, kuinka paljon mä olen toivonut ja toivon edelleen, että sä saisit vaihtaa paikkaa isän kanssa. Että sä makaisit tällä hetkellä siellä multakasan alla matojen syömänä ruumis mädäntyneenä,

pelkät luut sojottaen kohti arkun kantta!” Itkettää, pidätän kyyneleitä. Jiska tönäisee äidin ovensuusta. Äidin kylki osuu ovenkarmiin. Suusta pakenee voihkaisu. Vilkaisen seinällä olevaa kelloa. Vielä yli tunti, että isä tulisi kotiin. (RR 85-86, kursivointi alkuperäinen)

Äidin hahmo ei ole henkisesti läsnä, vaan hän ottaa kaikki Jiskan iskut vastaan, olivat ne sitten millaisia tahansa. Jiskan fyysinen väkivalta ei takaumien kohdalla kohdistu Even, vaan tässäkin Eve tarkkailee ulkopuolelta veljeään ja tämän käytöstä. Lukija oppii ymmärtämään ja tuntemaan myötätuntoa Even henkilöahmoa kohtaan. Tällaisissa konfliktitilanteissa Eve kuitenkin aina toivoo, että hänen fyysisesti poissaoleva isänsä olisi kotona. Even Jukka-isän henkilöahmo on romaanin menneisyydessä ainoa toimija, joka voi laittaa Jiskalle kamppoihin:

”Jiska, täällä on synttärit menossa. Menisit nyt yläkertaan ja antaisit tyttöjen juhlia rauhassa. Tänään on Even syntymäpäivä.” Isä tarttuu Jiskaa hartiasta. Jiska tuhahtaa. ”Ja mua ei kutsuttu?” ”Sä menet yläkertaan ja jätät tytöt rauhaan, onko selvä?” - - ”Ja sähän et vitun äijä mua määrää! Sä et oo mun faija, etkä voi määrätä mua!” (RR 129, kursivointi alkuperäinen)

Jukan ja Jiskan henkilöahmojen välistä vuorovaikutussuhdetta varjostavat Jiskan muistot omasta isästä ja tieto siitä, ettei Jukka ole hänen oikea isänsä. Even isä yrittää puolustaa ja suojella tytärtään tämän velipuolelta, mutta Jiska uhmaa jopa Jukkaa. Nikolajeva (2002, 118) kirjoittaa, kuinka kirjallisuudessa lasten ja nuorten on helpompi uhmata äiti- tai isäpuoliaan, sillä niin sanottu vanhemman korvikkeen uhmaaminen ei ole yhtä hyökkäävää kuin biologiseen vanhempaan kohdistuva, koska vanhemman ”korvikkeella” ei ole samanlaista biologista sidettä lapseen. (Nikolajeva 2002, 118). Jiskan ja Jukan välinen suhde ei ole yhtä tiivis verrattuna Even ja Jukan suhteeseen. Jiskan henkilöahmon kuvataan olevan myös katkera Even ja Jukan isä–tytär -suhteesta, sillä hän ei voi ikinä kokea samaa. Hänen isänsä, lapsensa hyväksikäyttäjä, on kuollut. Jiskan henkilöahmolla on siis tarve olla ihailtu, haluttu ja rakastettu, mutta samaan aikaan hänen sisarpuolensa isä ei päästä tätä mukaan syntymäpäiville, vaan suojelee biologista tytärtään ja tämän merkkipäivää.

Vanhempien henkilöahmot eivät ole romaanissa toimijoita, jotka vastustaisivat Jiskan henkilöahmoa. Vanhemmat toisintavat samanlaista vanhemmuuden narratiivia, joka esiintyy yleisesti lasten- ja nuortenkirjallisuudessa: vanhemmat eivät ole läsnä, vaikka heitä kaivattaisiinkin. Perheen vanhempien henkilöahmot ja erityisesti perheen äiti ei ole siis osannut kohdata kumpaakaan lastaan näiden tarvitsemalla tavalla:

”Se on mun vika, että mun pojasta tuli tuommoinen... Siitä olisi voinut tulla kunnon poika...” Silmistä valuvat kyynelöt, yhteen kalisevat hampaat, väpättävä leuka. Murskattu sielu, revityt sydämenrepeleet, jotka tässä pienessä hetkessä ratkottiin jälleen riekaleiksi. - - ”Anna anteeksi Eve”, äiti niiskuttaa olkapäähäni. ”En ole koskaan osannut olla sellainen äiti, jonka sinä oisit ansainnut... Sinä olet hyvä tyttö ja olisit ansainnut paljon enemmän kuin mitä sait. Sinä jäit aina veljesi varjoon, ja olen siitä pahoillani.” (RR 238-239)

Äiti tuntee syyllisyyttä siitä, millaiseksi hänen poikansa on kasvanut. Lisäksi hän on lopulta pahoillaan siitä, mitä Eve on joutunut kokemaan. Eve on tietyllä tavalla tietoisesti jätetty varjoon, aivan kuten takaumissa tulee ilmi, sillä Even äidillä on ollut täysi työ poikansa kanssa. Vanhempien henkilöahmoilla ei siis lopulta ole romaanissa juonen kannalta kovin suurta roolia, vaikkakin äidin hahmon kautta kuvataan äidin rakkautta ja sitä, että omaa lastaan rakastaa ehdoitta, käyttäytyi tämä millä tavalla tahansa.

4.3. Ulkopuolisesta uhrista toimijaksi

Rikki revityissä Even ja tämän perheen lisäksi keskeisimpiin henkilöahmoihin kuuluu Even veljen Jiskan uusi perhe. Romaanin alkaessa Jiska on tavannut avopuolison Linnean, jolla on pieni, leikki-ikäinen tytär nimeltä Martta. Pariskunnan yhteinen elämä on edennyt rytinällä, ja Jiska ja Linnea eivät ole ehtineet kunnolla edes tutustua toisiinsa ennen yhteenmuuttoa:

”Instassa. Laitoin sille sitä kautta viestiä ja sit kävin tapaamassa sitä Hämeenlinnassa, missä se asu. Siitä se sit lähti, ja jo kuukauden päästä se muuttikin jo tänne. Niillä on mennyt hyvin täällä. Martta on aloittanut päiväkodin, ja Linnea etsii töitä koko ajan.” (RR 21)

Linnean ja Jiskan suhde etenee siis epätavallisen nopeasti. Aluksi kuitenkin Linnean ja Jiskan välinen suhde tuntuu etenevän loistavasti, vaikkakin Linnea joutuu jo alusta asti pyytämään Jiskalta lupaa esimerkiksi juoksulenkillä menemiseen:

Sivusilmällä näen Jiskan kulmakarvojen kohoilevan. Hän on havahtunut keskusteluamme. Hän puhalttaa tupakastaan viimeiset henkoset ilmaan, ja ne lipuvat ohuina renkaina kohti parvekkeen kattoritilöitä. Katse on vähän samentunut juodusta alkoholista. ”Ihan miten vaan. Jos se sua ilahduttaa niin mee vaan.” Linnean silmät loistavat. ”Siis oikeesti vai? Olisin niin kiitollinen, jos pääsisin välillä käymään lenkillä ilman Marttaa.” (RR 58)

Jiskalla on siis jonkinlainen kontrollin tarve ympärillään oleviin ihmisiin. Linnean henkilöhahmon ei kuitenkaan kuvata kyseenalaistavan tätä, vaan sinisilmäisenä ja hieman avuttomana naisoletettuna hahmona hän pitää avopuolisoaan pyhimyksenä.

”Kiitos”, hän huokaa onnensa kukkuloilla. ”Veljes on parasta mitä mulle on koskaan, ikinä tapahtunut.” Mielessäni huokaan raskaasti. *Kunpa vaan tietäisit.* (RR 96, kursivointi alkuperäinen)

Eve taistelee sisäisesti kertomisen ja vaikenemisen välillä, sillä tämä haluaisi pelastaa Linnean ja pienen Martan velipuolensa hirviömäiseltä käytökseltä ennen kuin on liian myöhäistä. Linnean ja Martan henkilöhahmot esiintyvät romaanissa pitkään etäisinä ja litteinä, kunnes Martta uskaltaa vihdoinkin kertoa Evelle jotain heidän todellisesta arjestaan Jiskan kanssa ja näin ollen äiti ja tytär saavat sivuhenkilöinä pyöreiden henkilöhahmojen piirteitä:

Martta säpsähtää. Hän kääntyy ympäri. Silmät leimuavat loukkaantunutta kipinää. ”Mä vihaan sitä vauvaa! Mä vihaan, mä vihaan, mä vihaan!” Pieni nyrkki takoo saareketta. ”Vihaaaaaaan!” - - ”Mä aion kiusata sitä samalla lailla kun isi kiusaa mua!” Suuni mutristuu pieneksi viiruksi. Paidan kaulukset tuntuvat tiukkana vasten kurkkua. ”Kiusaako Jiska... siis isi sua? Millä tavalla?” - - ”Kerran se sano, että mä olen vammanen ja tyhmä, joka ei koskaan osaa olla hiljaa.” (RR 132)

Jiska käyttää samanlaista henkistä väkivaltaa Marttaan kuin mitä tämä on aiemmin tottunut käyttämään äitiänsä ja siskoansa kohtaan. Martan kertoman jälkeen henkilöhahmojen väliset jännitteet alkavat yksitellen purkautumaan auki, sillä raskaana oleva avuton Linnea ei kestä enää vaan hänen on pakko kertoa, mitä todellisuudessa kotona tapahtuu:

”Se kaikki alkoi oikeastaan aika pian sen jälkeen, kun me muutettiin yhteen. Aluks Jiska oli tosi ihana, se kehui mua kauniiksi, teki mulle kaikkia kivoja juttuja, kuten vei mua syömään, hommasi lapsenvahdin, että päästiin viettämään aikaa yhdessä ja muuta. Osti mulle vaikka mitä, yhden kalliin Kalevala-korunkin ja yhden korvikset, joiden tiedän maksaneen monta sataa yhteensä. Mä ajattelin, että vihdoinkin mä oon löytänyt sen miehen, mitä mä oon jo kauan etsinyt. Semmosta huomiota mitä se mulla antoi... en ole koskaan saanut semmosta.” (RR 170)

Jiskan henkilöhahmo on siis käytökseltään hyvin kiero ja kätkeytyy naamioidensa taakse. Linnean henkilöhahmo tuodittautuu romaanissa valheelliseen turvallisuuden tunteeseen ja herää, kun on liian myöhäistä. Linnean ahdinko tulee romaanissa henkilöhahmon puheen kautta hyvin avoimesti esiin.

”Kato mitä Jiska teki eilen. Mä pelkään, että vauva ei liiku sen takia, mä...” Katson miten hän nostaa toista takin hihaa ylöspäin. Sen alta paljastuvat vaaleaa ihoa vasten olevat punaiset, vereslihalla olevat jäljet. Minun on vaikea löytää järkeviä sanoja. ”Ja katso tätä.” Linnea vie sormensa poolokaulukselle ja vetää alaspäin niin, että hänen kaulansa paljastuu näkyviin. ”Me riideltiin eilen illalla, mä... Kato miten se kuristi mua.” (RR 185-186)

Jiskan henkilöahmo kuvataan fyysisesti väkivaltaisena sekä omaa äitiään että avopuolisoaan kohtaan. Näiden naisten henkilöahmot puolestaan esitetään uhreina, jotka heikompina ja passiivisina ottavat tämän lähisuhdeväkivallan vastaan.

”Mä mietin, että tämä tilanne on niin... Että mitä silloin voi tehdä?” Linnea nielaisee kyynelensä ja nostaa katseensa minuun. ”Silloin kun kaikkein pahin ihminen maailmassa on oman perheen jäsen?” (RR 173)

Linnea on kuitenkin aktiivisempi toimija verrattuna Jiskan ja Even äitiin, joka ottaa kerta toisensa jälkeen poikansa väkivallan ja vaatimukset vastaan. Linnea yrittää toiminnallaan saada muutosta aikaan ja päästä eroon Jiskasta. Loppujen lopuksi Linnea on hahmo, joka ymmärtää, että Jiska on narsisti. Linnea on myös hahmo, joka ensimmäisenä tuo julki idean Jiskan elämän päättämisestä:

”Mä näin yksi yö unta siitä”, Linnea kuiskaa. ”Siitä, että mä tapoin Jiskan. Kun mä aamulla heräsin, niin mä olin pettynyt, kun tajusin sen kuorsaavan mun vieressä. Katsoin sitä kun se nukkui ja muutaman sekunnin mietin, että mitä jos mä painaisin tyynyni sen naaman päälle niin että se ei sais henkeä ja tukehtuis - - Mutta kun Jiska silloin yhtenä päivänä hakkasi mua niin, että mä kolautin pääni patteriin ja se kun se kuristi mua ja... Silloin mä aloin ihan oikeasti miettimään, että mitä jos mä oikeesti, siis ihan oikeesti tekisin sen. Mitä jos mä tappaisin Jiskan. Mieluummin mä istun muutama vuoden vankilassa kuin annan sen jatkaa tätä paskaa.” (RR 203)

Linnean hahmo on todellinen toimija romaanissa. Hän on äiti, joka yrittää suojella sekä syntynyttä että syntymätöntä lastaan. Linnea eroaa siis voimakkaasti romaanissa esiintyvistä toisesta äitihahmosta. Näiden äitihahmojen kautta tuodaan esiin erilaisia äitiyden muotoja, joiden keskiössä on kuitenkin ajatus siitä, että äidille kaikista rakkain on aina oma lapsi, oli lapsi millainen tahansa. Äidinrakkautensa ansiosta tai jopa sen takia Linneasta tulee romaanin juonen katalyytti, eli henkilöahmo, joka saa juonen ja päähenkilössä tapahtuvan muutoksen käyntiin (vrt. Nikolajeva 2002, 112.)

Vedän henkeä. Nieveskelen raudan makuista sylkeä, joka kipuaa kurkkuuni. ”... että sitten mä mietin sitä, mitä sä sanoit mulle läpällä silloin kerran meillä. Että susta olisi parempi kun Jiskaa ei olisi... Niin mä olen tajunnut, että se on ihan oikeasti ainoa asia, joka saa meidät irti tästä tilanteesta, niin...” - - ”Mä oon miettinyt, että mä... että mä voisin tehdä sen.” (RR 229)

Kokemuksillaan, kertomuksillaan ja ideoillaan Linnea saa Even henkilöhahmon lopulta tekemään päätöksen velipuolensa elämän päättämisestä. Linnea on siis henkilöhahmo kaiken taustalla, sillä hän antaa Even hahmolle voimaa. Romaanissa Even hahmon muutos on kaiken keskiössä. Mielenkiintoista on, kuinka Eve tekee moraalisesti väärän päätöksen, vaikka samaan aikaan lukija tuntee myötätuntoa Eveä ja muita romaanin naishahmoja kohtaan. Näin ollen hahmojen kohtaloiden kautta lukija voi ymmärtää, miksi oletetut nuoremman sukupolven naishahmot päätyvät suunnitelmaan Jiskan elämän päättämisestä. Linnean, Martan ja Even henkilöhahmoilla on tärkeä rooli romaanin juonen ja sanoman kannalta, sillä he ovat kaikki elämässään olevan oletetun miespuolisen henkilöhahmon uhreja jokainen omalla tavallaan. Tämä narratiivi saa kuitenkin moraalisesti väärän päätöksen, kun naishenkilöhahmoihin liitettyjen stereotyyppien vastaisesti (Nikolajeva 2005, 140–150) Even henkilöhahmo päättää toimia.

Even käyttämä väkivalta on väärin, mutta samanaikaisesti hän tekee toiminnallaan eroa aiempaan lähisuhdeväkivallan traditioon, jossa oletettu mies lyö ja oletettu nainen tai tyttö ottaa uhrina iskut vastaan. *Rikki revityissä* kuvataan siis yhteiskunnan murrosta, jossa myös naiset ja tytöt ovat väkivaltaisista tekijöistä eikä enää pelkästään alistuvia uhreja.

5. LOPUKSI

Johdannossani kysyn, miten yhteiskunnalliset ongelmat tulevat näkymään valitsemissani kotimaisissa nuortenromaaneissa *Aateveljet*, *Edes hetken elossa* ja *Rikki revityt*. Rajasin tutkimuskohteeni vuoteen 2020, sillä mahdollisimman tuore tutkimusmateriaali puolustaa tutkimukseni relevanttiutta. Tutkimuskohteissani on paljon samankaltaisuuksia, mutta myöskin eroja. Jokaisessa tutkimuskohteessani henkilöhahmojen kohdalla nousee esiin, kuinka vanhempien henkilöhahmot ovat psyykkisesti tai fyysisesti poissaolevia. Lisäksi jokaisessa romaanissa päähenkilön perhe on rikkonainen ja tämä kuvaa nyky-yhteiskunnan tilaa avioerojen ja uusperheiden saralla.

Tutkimukseni keskiössä ovat romaanissa esiin tulevat yhteiskunnalliset ongelmat. Teoksissa esiintyvien yhteiskunnallisten ongelmien keskiössä ovat henkilöhahmot ja mielenkiintoista on, kuinka jokaisessa romaanissa esille tuleva ongelma kulminoituu päähenkilön isoveljeen. Näin ollen isoveljien hahmot esitetään ”ongelmana” eli perheessä vallitsevan kriisin sisäisenä alkulähteenä. Isoveljien henkilöhahmot ovat siis näissä kolmessa romaanissa päähenkilön linkkihahmoja yhteiskunnallisiin ongelmiin.

Tämän havainnoin siivittämänä haluan kysyä ja kyseenalaistaa, miksi vielä vuonna 2020 julkaistussa kirjallisuudessa juuri isoveljien henkilöhahmot ovat näitä ”ongelmallisia” henkilöhahmoja, joille perheen vanhemmat eivät mahda mitään? Onko tällainen narratiivi helposti myytävissä nuoremmille lukijoille vai miksei ongelman ytimessä edelleenkään nähdä esimerkiksi isosiskon henkilöhahmoa? Onko ”pojat on poikia” -asenne jopa kotimaisessa kirjallisuudessa edelleen näin vahva, sillä tällä hetkellä tutkimuskohteinani olevat romaanit toisintavat tietynlaisia stereotypioita, joita on aina liitetty poikiin ja poikien henkilöhahmoihin (Nikolajeva 2005, 149-150). Tutkimuskohteissani kaksi isoveljeä kolmesta kuolee, ja kolmas henkiin jäävä (*Aateveljet*) päättyy silti vakavasti puukotettuna sairaalaan teho-osastolle. Mistä tämä kertoo? Eivätkö siis tyttöjen henkilöhahmot voi vieläkään olla hulttiahahmoja? Vai kertooko tämä myös nuorten miesten maailman liiallisesta väkivaltaisuudesta, jossa nuoren pojan on turvauduttava tahtomattaan väkivaltaan? Tällainen maailman väkivaltaisuus on lopulta ongelma paitsi yhteiskunnalle mutta myös perheille ja nuorelle itselleen.

Toinen tutkimukseni tuloksista on se, että ongelman ytimessä tosiaan on jokin muu kuin päähenkilö itse. Romaanissa esiin tuleva ongelma on siis etäännytetty päähenkilöstä eli näin ollen myös lukijasta, jolloin nuori lukija saa tilaa kohdata aran ja vaikean aiheen. Nuori lukija saa päähenkilön kautta turvallisen tilan, jossa tämä pystyy käsittelemään romaanin herättämiä ajatuksia ja tunteita. Poikkeuksena tähän toki on Elsin hahmo (*Edes hetken elossa*), jossa tämä viiltelee itseään. Tällainen henkilökohtainen satuttamisen tila on toimintaa, mitä ei voisi kuvata kenenkään muun hahmon kautta. Voisi kuitenkin sanoa, että pahimpia ongelmia ei tutkimuskohteissani ole sysätty päähenkilölle, vaan päähenkilöt ovat ongelmien ytimessä olevien sivuhenkilöiden uhreja. Tällaisella fokusoinnilla nuoret lukijat saavat vaikeiden aiheiden käsittelyyn tilaa tarkastella niitä ulkopuolisena päähenkilön silmin. Näin ollen mielenkiintoista tutkielmani tuloksissa on se, kuinka myös muut henkilöhahmot eli toimijoina olevat sivuhenkilöt saavat pyöreiden henkilöhahmojen piirteitä.

Päähenkilöiden hahmot edustavat kuitenkin osittain jotakin uudenlaista kirjallisuuden virtausta, sillä romaaneissa *Edes hetken elossa* ja *Rikki revityt* päähenkilöt ovat voimakkaita nuoria naishahmoja, jotka eivät karta rajojen rikkomista. Yleensä päähenkilön muutos on koko läpi teoksen kulkeva positiivinen ja kohti parempaa kulkeva prosessi. Näissä kahdessa romaanissa nuoret naispäähenkilöt muuttuvat, mutta kohti huonompaa. Päähenkilöistä tulee romaanin edetessä väkivaltaisia ja aggressiivisia, kun taas Tiaisen *Aateveljissä* päähenkilönä oleva teini-ikäinen poika muuttuu kohti parempaa ja toimii moraalisesti oikein. Tällaista moraalisesti kohti parempaa tapahtuvaa muutosta on aiemmin pidetty tietynlaisena palkintona, joka päähenkilön pitää tavoittaa (Nikolajeva 2002, 64). Näissä kahdessa romaanissa esitetään kuitenkin nainen rajoja rikkovana, lopulta väkivaltaisena päähahmona, joka muuttuu moraalisesti hyväarvoisesta tyttöyden tai nuoren naiseuden roolista kohti vahingollista käytöstä, ja tämän muutoksen keskiössä on näissä romaaneissa sekä molempien oletettujen naispäähenkilöiden isoveljet että sivuhenkilöinä toimivat perheen ulkopuoliset henkilöt.

Teoksissa esiintyvistä yhteiskunnallisista ongelmista rasismi ja antirasismi on noussut vuonna 2020 vahvasti esille ja entistä suuremmin osaksi yhteiskunnallista keskustelua. Tämän takia päädyin valitsemaan Tiaisen *Aateveljet* mukaan tutkielmaani, sillä kotimainen nuortenkirjallisuus kaipaa enemmän kirjallisuutta rasismista ja antirasismista. Laadukas nuortenkirjallisuus selkokielellä kirjoitettuna tulee tarpeeseen,

etenkin kun aihe on niin tärkeä kuin mitä rasismi on. Rasismi on aihe, josta nuoret haluavat puhua ja varsinkin selkokielellä kirjoitettuna tällaiset romaanit voivat tavoittaa suuriakin lukijamääriä. Suomen koulut monikulttuuristuvat, jolloin myös suomi toisena kielenä -oppimäärää opiskelevien oppilaiden määrä kasvaa. Monikulttuurisuuden lisääntyessä myös rasismi saattaa lisääntyä, vaikkakin antirasismien keinoin tehdään paljon rasismin kitkemiseksi. Selkokirjallisuus on siis yksi hyvä keino vastata nuorten tarpeeseen siitä, miten rasismi tulisi kohdata. Lisäksi kirjallisuus antaa apua siihen, miten rasismin ja antirasismien herättämiä ajatuksia ja tunteita tulisi käsitellä ja mitä nuori voi omalla kohdallaan tehdä rasismin kitkemiseksi.

Kotimainen nykynuortenromaanin on mielenkiintoinen ja rajoja rikkova. Nuortenromaanin rooli on merkittävä ja nuoria lukijoita ei tule vähätellä. Tämän takia nuortenkirjallisuuden tulisi pysyä ajan hermossa kiinni, ja käsitellä nuoria lukijoita kiinnostavia aiheita. Kirjallisuus on voimavara, jonka avulla kuka vain pystyy käsittelemään ajatuksiaan ja tunteitaan. Vaikeista ja herkistä aiheista kirjoittaminen on tärkeää erityisesti nuorten ikäryhmälle, koska nuoret kokevat ja saavat vastaanansa kasvaessaan kaikkea uutta ja mahdollisesti hämmentävää. Nuori ei välttämättä uskalla kysyä elämässään olevilta aikuisilta vastauksia mieltään askarruttaviin kysymyksiin, jolloin nuortenkirjallisuus astuu kuvaan. Vaikeiden asioiden kaunokirjallinen kuvaus auttaa nuorta käsittelemään myös omia tuntemuksiaan.

Henkilöhahmot asettuvat kaikista lähimmäs lukijaa. Nuortenkirjallisuudessa päähenkilö on yleensä suurin piirtein saman ikäinen tai muutaman vuoden vanhempi lukijaan nähden ja näin päähenkilön kautta lukijalle raotetaan maailmaa, joka saattaa olla hyvin erilainen omaan sosiaaliseen verkostoon verrattuna. Erilaisuuden lisäksi on myös tärkeää, että nuortenkirjallisuuden hahmot ovat aidon tuntuisia ja samaistuttavia, sillä nuortenkirjallisuus voi toisaalta toimia myös vertauspintana lukijan omalle elämälle ja rankoille kokemuksille. Esimerkiksi rasismia tai huumeiden käyttöä läheltä seurannut voi saada välineitä tapahtuneen käsittelyyn siitä luettuaan ja nähtyään, miten kirjallisuudessa päähenkilö kohtasi ja käsitteli huumeiden käytön tai vaikkapa väkivallan seurauksia.

Tutkielmani tärkeästä aiheesta voisi jatkaa useammalla tavalla eteenpäin. Suomessa, jossa lukeminen on laskussa, tarvitaan ehdottomasti laadukasta ja asioihin syvästi paneutuvaa nuortenkirjallisuutta. Teini-ikäiset ovat siinä mielessä hankala ryhmä, että kaikki tuttu tuntuu lapselliselta, mutta sitten taas aikuisten maailma voi olla vielä liian suuri, vieras ja tietyllä tavalla pelottava. Nuori tarvitsee keinoja tutustua uuteen itseensä ja uuteen tuntemattomaan aikuisten maailmaan. Tämän takia nuori tarvitsee myös omaa kirjallisuuttaan. Maailmalla kirjoitetaan nuorille paljon teoksia esimerkiksi rasismin käsittelyyn, mutta Suomessa tässä ollaan vasta alkutaipaleella. Alun perin tämän tutkielman piti keskittyä pelkästään rasismin kuvaukseen kotimaisissa nuortenromaaneissa, mutta pian huomasin, että minun on laajennettava graduni aihetta, jotta saan riittävästi tutkimusmateriaalia. Suomalaisessakin kirjallisuudessa voisi olla tilausta rasismia käsittelevälle kirjallisuudelle, sillä todellinen maailma on suora ja raaka. Nuoret kohtaavat sosiaalisen median ”avustuksella” tämän todellisen maailman yhä nuorempana, ja maailma on nykynuorille laajempi ja saavutettavampi verrattuna vaikkapa 1990-luvulla teini-ikäisinä eläneisiin nuoriin. Nykynuoret kaipaavat apua ja tukea elämässä ja aiempaa laajemmassa maailmassa eteenpäin luovimiseen.

Tutkielmani tuloksia ajatellen hyvä jatkotutkimus voisi olla ottaa samanlainen katsaus kotimaisesta nuortenkirjallisuudesta muutaman vuoden kuluttua ja katsoa, miten nuortenkirjallisuus on muuttunut. Selvää on, että kotimainen nuortenromaani on jonkin uuden muutoksen äärellä, mutta toisaalta se yhä toisintaa samanlaisia perinteisiä malleja esimerkiksi poikuudesta ja tyttöydestä. Nyt todistamani mallit isovelihahmojen tietynlaisesta turmeltuneisuudesta on hieman vahingollinen ja leimaava, sillä todellisessa maailmassa ihan yhtä lailla myös tytöt voivat olla perheen radikaaleja ”ongelmia” ja väkivaltaisia toimijoita. Tutkimuskohteissani (*Edes hetken elossa, Rikki revityt*) esitetään väkivaltaisen tyttöhahmon roolia, mikä on ristiriidassa aiemmin kirjallisuudessa vallalla olleen henkilöhahmoihin liitettyjen piirteiden kanssa. Teorialuvussani kirjoitan, kuinka lastenkirjallisuudessa oletetut tyttö- ja naishahmot ovat kutistuneet kaunokirjallisen teoksen edetessä, sillä tällaiset hahmot ovat romaanin edetessä muuttuneet piirteiltään ja käytökseltään kokonaan oletetun sukupuolensa kaltaisiksi.

Tutkimuskohteideni muutoskäyrä on siis uudenlainen, sillä kahdessa romaanissa kolmesta päähenkilönä oleva tyttöhahmo muuttuu alistuneesta ja heikosta hahmosta vahvaksi ja väkivaltaiseksi toimijaksi, joka ei hyväksy enää alistetun ja hylätyn uhrin asemaa. Tämän lisäksi samankaltainen muutos näkyy myös sivuhenkilöissä. Mielenkiintoista kuitenkin on, että tämä oletetun nais-/tyttöhahmon muutos ei ulotu romaaneissa esiteltyjen perheiden äiteihin asti. Muutos on siis jotakin, jonka pystyy omaksumaan vain nuori ja vasta elämänsä alussa oleva oletettu tyttöhahmo.

Nykynuortenromaani viestii tietynlaisesta muutoksen tuulesta yhteiskunnallisella saralla, sillä sukupolvet toisensa jälkeen ovat keskenään erilaisia. Nykyinen Z-sukupolvi ja tätä nuoremmat ovat tottuneet hyvin erilaiseen maailmaan verrattuna aiempiin sukupolviin. Tämän lisäksi nykynuorilla on enemmän ahdistusta esimerkiksi rasismiin ja ilmastonmuutoksen suhteen, joten yhteiskunnallisia ongelmia käsittelevillä nuortenromaaneilla varmasti olisi oma lukijakuntansa. Kotimainen ja ajankohtainen nuortenromaani vastaa muutokseen, jossa uuden sukupolven nuoret ottavat aiempaa hanakammin kantaa ja ovat aiempaa tarmokkaampia toimijoita. Tällainen muutos on siis jotakin uutta ja jännittävää, ja olisi mielenkiintoista seurata, missä kotimainen nuortenromaani muutaman vuoden päästä on, ja ennen kaikkea: millaisia kotimaisen nuortenromaanin henkilöhahmot muutaman vuoden päästä ovat.

LÄHTEET

A = Marja-Leena Tiainen 2020: *Aateveljet*. Helsinki: Avain.

EHE = Emma Sofianna Söderholm 2020: *Edes hetken elossa*. Helsinki: Otava.

RR = Elisa Nieminen 2020: *Rikki revityt*. Espoo: Myllylahti Oy.

Coats Karen 2012: "The Beat of your Heart": Music in Young Adult Literature and Culture. Teoksessa *Contemporary Adolescent Literature and Culture: The Emergent Adult*. Toim. Maria Nikolajeva. Abingdon: Routledge.

Heikkilä-Halttunen, Päivi & Rättyä, Kaisu 2003: Esipuhe. Teoksessa *Nuori kirjan peilissä – Nuortenromaani 2000-luvun taitteessa*. Toim. Päivi Heikkilä-Halttunen & Kaisu Rättyä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Jannidis, Fotis 2014: Character. Teoksessa *Handbook of Narratology*. Toim. Hühn, Peter. Berlin/Boston: De Gruyter.

Kanerva, Arla 22.6.2020: Emma Sofianna Söderholm asuu alueella, missä huumeita kaupataan jopa kesken kauppareissun – Elämän karut kokemukset saivat kirjoittamaan nuorten päihdeongelmista. *Helsingin Sanomat*.

<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006545567.html> [viitattu 5.7.2021]

Kramer, Laurie & Noorman, Sonia & Brockman, Renee 1999: Representations of Sibling Relationships in Young Children's Literature. Julkaisussa *Early childhood research quarterly 14, No. 4*.

Kümmerling-Meibauer, Bettina 2012: Emotional Connection: Representation of Emotions in Young Adult Literature. Teoksessa *Contemporary Adolescent Literature and Culture: The Emergent Adult*. Toim. Maria Nikolajeva. Abingdon: Routledge.

Lappalainen, Päivi 2003: Kun mieli järkkyy – Mielisairauden problematiikkaa nuortenromaaneissa. Teoksessa *Nuori kirjan peilissä – Nuortenromaani 2000-luvun taitteessa*. Toim. Päivi Heikkilä-Halttunen & Kaisu Rättyä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Juusola, Markku 2019: *Selkokielen tarvearvio 2019*. Selkokeskus & Kehitysvammaliitto ry.

Keskinen, Suvi 2021: Kolonialismin ja rasismien historiaa Suomesta käsin. Teoksessa *Rasismi, valta ja vastarinta – Rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa*. Toim. Suvi Keskinen & Minna Seikkula & Faith Mkvesha. Helsinki: Gaudeamus.

Keskinen, Suvi & Mkwesha, Faith & Seikkula, Minna 2021: Teoreettisen keskustelun avaimet – rasisimi, valkoisuus ja koloniaalisuuden purkaminen. Teoksessa *Rasismi, valta ja vastarinta – Rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa*. Toim. Suvi Keskinen & Minna Seikkula & Faith Mkwesha. Helsinki: Gaudeamus.

Lehtimäki, Markku & Steinby, Liisa 2013: Kertomisen analyysi. Teoksessa *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. Toim. Aino Mälikalli & Liisa Steinby. Helsinki: SKS.

Lehtonen, Maija 1983: Huomioita suomalaisesta teiniromaanista. Teoksessa *Sininen lamppu – Näkökulmia lasten- ja nuortenkirjallisuuteen ja sen tutkimukseen. Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutin julkaisuja 3*. Toim. Tuula Korolainen. Tampere: Paino-S.

Mechling, Jay 2011: Character. Teoksessa *Keywords for Children's Literature*. Toim. Lissa, Paul, & Nel, Philip 2011. New York: New York University Press.

Mikkonen, Pirjo 2007: Selkokirjojen avulla vahva pohja itsetunnolle ja kielitaidolle. Teoksessa *Suomi kakkonen ja kirjallisuudenopetus*. Toim. Marja Mela & Pirjo Mikkonen. Helsinki: SKS.

Nikolajeva, Maria 2002: *The Rhetoric of Character in Children's Literature*. London: The Scarecrow Press.

Nikolajeva, Maria 2005: *Aesthetic Approaches to Children's Literature – an Introduction*. Oxford: The Scarecrow Press.

Nikolajeva, Maria 2014: *Reading for Learning: Cognitive Approaches to Children's Literature*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Sainio, Ari 2002: Mitä on selkokieli?
<https://www.kielikello.fi/-/mita-on-selkokieli-> [viitattu 5.7.2021]

Sinokki, Jani 2017: Johdanto. Teoksessa *Rasismi ja filosofia*. Toim. Jani Sinokki. Turku: Eetos.

Steinby, Liisa 2013: Tarinan analyysi. Henkilöt ja tapahtumat sekä tapahtumien jäsentyminen tarinaksi. Teoksessa: *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. Toim. Aino Mälikalli & Liisa Steinby. Helsinki: SKS.

Tieteen termipankki: Kirjallisuudentutkimus: mimesis.
<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:mimesis> [viitattu 5.7.2021]

Virtanen, Hannu 2002: *Selkokielen käsikirja*. Helsinki: Opike.

Äidinkielen opettajain liitto 1.10.2021: Yläkoulun Nuori Aleksis -palkinto Elisa Niemiselle. <https://www.aidinkielenopettajainliitto.fi/?x178582=547778> [viitattu 13.10.2021]